

ҲИКМАТЛАР

ҲИКМАТЛАР

ТОШКЕНТ «МАЪНАВИЯТ» 2010

Ушбу мажмуа ўқувчини улуг немис мугафаккири Гётенинг
ғоятда бой бадий ҳамда илмий меросидаги чуқур талқинли ўй-
фикрлари ҳамда шеърий жозибadorлиги билан алоҳида ажра-
либ турувчи ҳикматлари — заковат хазинаси дурдоналари билан
таништиради.

Мажмуа ўқувчи ва талабалар, муаллим-педагоглар, маъна-
вият-маърифат иши жонқуярлари, кенг зиёлилар оммаси учун
мулжалланган.

Тупловчи, таржимон ва сузбоши муаллифи
профессор *А. Х. Саидов*

Масъул муҳаррир:
филология фанлари номзоди *Р. Қўчқор*

Г42

Гёте, Иоганн Вольфганг.

Ҳикматлар/ Иоганн Вольфганг Гёте; тупловчи,
таржимон ва сузбоши муаллифи А. Х. Саидов; масъ-
ул муҳаррир Р. Қўчқор. — Тошкент: «Маънавият»,
2010. — 112 б.

ББК 84(4Гем)

Г 4702620204-09
M25(04)-10

ISBN 978-9943-04-122-6

© «Маънавият», 2010

ГЁТЕ ҲИКМАТЛАРИ – ЗАКОВАТ ХАЗИНАСИ

2009 йили буюк мутафаккир Иоганн Вольфганг Гёте таваллудига 260 йил тўлди. Гёте олмон адабий тили ва адабиёти равнақиға беқийёс ҳисса қўшган улкан шоир, олим ва давлат арбобидир. У 1749 йилнинг 28 августида Олмониянинг Франкфурт-Майн шаҳрида империя маслаҳатчиси оиласида дунёға келиб, 1832 йилнинг 22 мартида Ваймарда вафот этган.

Гётенинг ҳаёт йўли, ижодий ва илмий, давлат ва ижтимоий фаолияти жаҳон, айниқса, немис гётешунослари томонидан ҳар бир даврнинг ижтимоий-сиёсий ҳамда маънавий-мафкуравий ҳолати билан боғлиқ ҳолда қадам-бақадам тадқиқ этилган, тасниф қилинган ва шарҳланган.

Таниқли гётешунос олима ва таржимон Янглиш Эгамова тўғри таъкидлаганидек¹, Гёте, бир томондан, буюк даҳо, улкан сиймо сифатида идрок етмас чўққи бўлса, иккинчи томондан, ҳар қандай инсонни ҳаяжонға соладиган, қийнайдиган кечинмаларни, шу билан бирға, жаҳоний муаммоларнинг оғриқли нуқталарини кўрсатиб, уларға жавоб изловчи, ҳаёт ҳикматларини ўргатувчи яқин дўст ва маслаҳатгўйдир. У гўё ҳар биримизға ҳамдард ва ҳамфикр бўлиб, бизға шундоққина рўбарў ўтириб, ҳаёт мушкулотларидан қутулиш йўлларини бирға излашни таклиф этади. Гёте қолдирган тафаккур хазинаси – асарларида жамланган мулоҳазалар остида яна қат-қат маънолар яширинки, уларни дафъатан илғаб олиш мушкул, бунинг учун ўқувчи-да ижодий ва фаол фикрлаши, изланиши талаб этилади. Гётени нафақат ўқиш, балки ўқиш ва англаб етиш учун унинг ҳикматлари замириға ихлос-ла боқмоғимиз, ўзининг таъбири билан айтганда, «имкони йўқ нарса билан шундай муносабатда бўлиш керакки, токи унинг имкони топилсин» деган қоидаға амал қилмоғимиз лозим.

Асрий ҳикматлар аксарият назм ва наср либосиға бур-

¹ Эгамова Я. Гёте даҳоси // Жаҳон адабиёти, 1999, №9.

канганидан мозий кўпдан-кўп далолатлар беради. Ҳикматлар таъсир қудратининг манбаи қалб қаъридан отилиб чиқувчи эҳтиросли ва сеҳрли Сўздир. Афлотундан қолган маълумотга кўра, ҳикматлар ўзи илоҳият тухфаси бўлган санолар шаклида дунёга келган. Жумладан, «Авесто» Тангри санолари шаклида яратилган бўлса, «Инжил» ҳикоятлари ҳамда «Қуръон»даги ваъз ва фарзлар, кароматлар, шариат ва ахлоқ-одоб қоидалари ҳам саноларда битилган.

Жаҳон адабий мероси хазинасида инсонларда тўғри тафаккур ва дунёқарашни шакллантиришга, ижтимоий онгни юксалтиришга, пировард натижада эса буюк тадрижий янгиланишларга қудратли таъсир кўрсатган кўпдан-кўп ҳикматларни учратиш мумкин. «Ҳақиқатни англаб етиш калити»ни нафақат илоҳиётчилар, файласуфлар, ҳуқуқшунослар излаганлар. Бу ижодий қидирувни кўплар — ўтмишнинг буюк донишмандлари, халқ дostonлари, эртақ ва ривоятларнинг номсиз муаллифлари ҳам тинимсиз олиб борганлар. Улар қаторида руҳият даҳолари бўлмиш Навоий ва Дантени, Эразм Роттердамский ва Шекспирни, Умар Хайём ва Шиллерни, Достоевский ва Толстойни ва яна бошқа кўплаб буюкларни эслаш мумкин. Жаҳон адабиётининг ана шу намояндалари орасида Гёте ҳам алоҳида мавқега эга.

Иоганн Вольфганг Гёте — буюк немис шоири, ёзувчиси, файласуфи, умуман, инсоният бадиий тафаккурининг энг ёрқин вакилларида биридир. Европа Уйғониш даврининг сўнгги йирик сиймоларидан ҳисобланган Гёте айни пайтда зукко ҳуқуқшунос, танқидчи, журналист, рассом, театршунос, табиатшунос олим, ҳам файласуф, ҳам давлат арбоби бўлган. Унинг адабий ва илмий мероси 143 жилдга жо бўлгандир. Бу улкан хазина ичида 1600 га яқин дилбар шеърлар, 3 йирик поэма — «Герман ва Доротея», «Рейнеке — Лис», «Ахиллес», 3 роман — «Ёш Вертернинг изтироблари», «Танланган ўхшашлик», 2 жилдлик «Вильгельм Мейстер», 54 пьеса, шу жумладан, «Фауст» трагедияси, «Шеърят ва ҳақиқат» туркумидаги 20 та китоб, «Фарбу Шарқ девони», санъатга оид кўплаб мақолалар, табиий фанлар — метеорология, минералогия, геология, остеология, ботаника, «ранглар ҳақидаги таълимот» муаммоларига бағишланган жилд-жилд китоблар, француз ва италян тилидан немисчага қилинган таржималар, 50 жилдга жам-

ланган 15 мингдан ортиқ хатлар, 13 жилдли кундаликлар ва «Гёте билан суҳбатлар» бор.

Гёте адабий ва илмий меросидаги ҳар бир шеърӣй, насрий, драматик, илмий асар даҳо ижодкор тафаккурининг кўплаб қирраларини намоён этади. Гёте асарларида унинг умри давомидаги кузатишлари, қувончу изтироблари, ҳаяжону руҳӣй тушкунликлари, бахт ва бахтсизликлари, ёруғ олам ва инсоният тақдири борасидаги ўй-мулоҳазалари, қомусий билими, чексиз-чегарасиз заковати ўз ифодасини топган.

Гёте бир умр кундалик тутган, туғишганлари, яқин мулоқотда бўлган кишилари, ёру дўстлари билан ёзишмалар олиб борган. Уларда ижодкорнинг ҳаёт ва табиат қонуниятлари ҳақидаги фалсафӣй мушоҳадалари, бошидан кечирган жуда кўп муҳим воқеа-ҳодисалар, у ёки бу асарининг дунёга келиш тафсилотлари, ўзини ўраб турган муҳит ва инсонлар ҳақидаги мулоҳазалари ўз ифодасини топган.

Адиб 82 ёшида ҳам қалб жўшқинлиги, яшаш ва севиш истагини йўқотмаган ҳолда ҳаёт мазмуни, гўзаллик ва муҳаббат ҳақида ажойиб шеърлар битган.

Гётенинг ижодий ва илмий-амалий фаолияти ижтимоӣй-маънавий ҳаётнинг ҳамма соҳалари учун ибратли намуна ҳисобланади. Фридрих Йозеф Шеллинг шарофати билан у фалсафа оламига кирган. Фридрих Карл фон Савинье уни ҳуқуқшуносликка етаклаган. Гётенинг табиӣй фанларни эгаллашида Александр фон Гумбольдтнинг, филологиядаги такомилида эса Вилгельм фон Гумбольдтнинг ҳиссалари катта бўлган. Ватандошлари ҳозир муаллифини хаёлига ҳам келтириб ўтирмай мулоқотда фойдаланаверадиган немис тилининг гўзал ибораларини Гёте меросисиз тасаввур этиб бўлмайди.

Улуғ сўз санъаткори қаламига мансуб асарлар аллақачон жаҳоннинг аксарият тилларига қайта-қайта таржима қилиниб, башарият хазинасига айланиб улгурган. Бу ижодий жараёндан, албаттаки, ўзбек адабиёти ва маданияти ҳам четда тургани йўқ.

Хусусан, Гётенинг ўлмас асари «Фауст» Ўзбекистон Қаҳрамони ва халқ шоири Эркин Воҳидов томонидан рус тилидан, шунингдек, таржимон ва олим Пошо Али Усмои томонидан немисчадан ўзбек тилига ўгирилган¹. «Ёш Вер-

тернинг изтироблари" романи эса немис тилидан ўзбекчага гётешунос олима ва таржимон Янглиш Эгамова томонидан таржима қилиниб, китобхонларга тақдим этилган. Таниқли шоир Садриддин Салим Бухорий ҳам Гётенинг «Ғарбу Шарқ девони»ни бевосита немис тилидан ўзбекчага ўгирган. Шунингдек, Мақсуд Шайхзода, Шукрулло, Муҳаммад Али, Насриддин Муҳаммадиевлар Гётенинг айрим шеърларини ўзбек тилига маҳорат билан таржима қилганлар.

Буюклардан кимдир «**ҳикматли сўзлар — бу яхши таҳрир қилинган роман**» деган экан. Шу маънода ҳали яна юзлаб йиллар китобхонларни ҳайратга солаверадиган Гёте қаламига мансуб лўнда, оқил ва доно фикрлар бизнинг ҳам эътиборимизни тортса, не ажаб. Зеро, 1885 йилдаёқ Петербургда Гётенинг муъжазгина «**Насрдаги ҳикматлар**»и босилиб чиққан эди. 1903 йилда эса «**Гёте. Танланган ҳикматли сўзлар ва доно фикрлар**» деб номланган китоб инглиз тилидан русчага таржима қилинган. «**Ҳикматли сўзлар**» (хорижий манбалар бўйича)² китобидан ҳам бундай сўзларнинг анчаси ўрин олган эса-да, уларнинг таржимасини ҳамма вақт ҳам муваффақиятли чиққан деб бўлмайди. «**Буюкларнинг улуг фикрлари**»³ деб номланган уч жилдлик тўпламга Гётенинг йигирмадан ортиқ ҳикмати киритилган. Э.Бороховнинг ҳикматли сўзлар қомусида ижодкордан юздан ортиқ ҳикмат намуналари келтирилади⁴.

Т. С. Александрованинг «**Гётедан. Ҳикматли сўзлар. Иқтибослар**»⁵ китобида мутафаккирнинг чуқур маъноли иборалари анча тўлиқроқ берилган. Китобга Гётенинг бадий асарларидан, илмий ишлари ва публицистикасидан саралаб олинган тўрт юзга яқин ҳикматли сўзлар, адабий иқтибослар жамланган. Энг асосийси, немисча сўзларнинг русча муқобиллари берилган, баъзи ўринларда уларнинг келиб чиқиши ва қўлланилиши изоҳланган.

¹ Гёте, Йохан Волфганг. Фауст: Трагедия. Биринчи қисм // Олмончадан Пошо Али Усмон таржимаси — Т.: Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонаси нашриёти, 2007.

² Афоризмы (по иностранным источникам) / Перераб. и доп. 3-е изд. М., 1985.

³ Великие мысли великих людей. — М., 1999.

⁴ Борохов Э. Энциклопедия афоризмов: В мире мудрых мыслей. — М., 2004.

⁵ Александрова Т. С. Из Гёте. Крылатые слова. Цитаты. — М., 2000.

Гётенинг ҳикматли сўзлари илк бор ўзбек тилида «Ижтимоий фикр. Инсон ҳуқуқлари» журналининг бир неча сонларида чоп этилди¹.

Таниқли гётешунос олима Я. Эгамова ҳамда таржимон Мирзаали Акбаров даврий матбуотда Гётенинг тафаккур дафтаридан намуналарни алоҳида эълон қилдилар².

2008 йили «Шарқ» НМАКда Мирзаали Акбаров таржимасида Гётенинг ўлиmidан сўнг — 1833 йилда чоп этилган «Maximen und Reflevionen» («Ҳаёт қоидалари ва хулосалари») китоби «Ҳикматлар хазинаси» номида нашр қилинди³.

Албатта, ҳар қандай таржима, айниқса, мумтоз асарлар таржимаси аслият ўрнига ҳеч ҳам даъво қила олмайди. Зеро, устоз Эркин Воҳидов топиб айтганидек:

Ой ўртанар, кўзларида ёш,

Бағри доғу юраги қийма.

Дер: эй фалак, мен эдим Куёш,

Нега мени қилдинг таржима?

Гёте асарлари бағридаги ҳикматларни бир муқова остига жамлаб, она тилимизда Сизга ҳавола қилишга жазм этар эканмиз, улар таржимасидаги айрим қусур ва камчиликлар эмас, балки даҳо ижодкорнинг хос фикр-ўйлари, ўлмас ҳикматлари мазмун-моҳияти эътиборингизни кўпроқ тортади, дея умид қиламиз. Чунки ҳикматли, доно фикрлар инсон ақлини чархлаши, унинг тафаккурини янада теранлаштириши исбот топган ҳақиқатдир. Бундай заковат хазинасидан доимо баҳраманд бўлиб туриш ҳаётда изланишни ўзига шиор қилган замондошларимиз учун туганмас илҳом манбаи бўлиши ҳам шубҳасиз.

Профессор А. Х. Саидов

¹ Қаранг: Мангуликка дахлдор: Гётенинг ҳикматли сўзлари — заковат хазинаси//Ижтимоий фикр. Инсон ҳуқуқлари. 2007. №4; 2008. №1—4.

² Қаранг: Гёте ҳикматларидан. Гёте ҳаётидан хангомалар.// Сирдарё ҳақиқати, 1995 йил 14 февраль; Гёте тафаккури дафтаридан.// Сирдарё ҳақиқати, 1999 йил 28 август; Йоганн Вольфганг Гёте. Табиат, инсон ва ижод ҳақида/Немис тилидан Мирзали Акбаров таржимаси//Жаҳон адабиёти, 1999, №7.

³ Қаранг: **Йоҳан Вольфганг Гёте.** Ҳикматлар хазинаси. Олмончалан М. Акбаров таржимаси. —Т.: «Шарқ» НМАК, 2008. *Яна қаранг:* А. Саидов. Буюк ишда тадрижийлик бор// Ўзбекистон адабиёти ва санъати. 2010 йил 14 май.

Гёте ҳикматлари

Энг даҳшатли нарса дид бўлмагани ҳолда тасаввурнинг мавжуд эканлигидир.

Ҳар ким нимани тушунса, шуни эшитади.

Модомики ақлли жавобни хоҳлар экансан — ақлли савол бер.

Муҳолифинг билан баҳсда ўзингнинг заифлигингни сезсанг, баҳслашишни тўхтат, зеро бундай ҳолда даъволаринг тобора аҳмоқона бўлиб бораверади.

Кимки изланар экан, адашишга маҳқум.

Инсон эришиши мумкин бўлган олий нуқта бу ҳайратдир.

Инсонга хато қилиш хос, шу туфайли ҳам унинг дўстлари бор.

Ҳақиқатни доимо такрорлаб туриш зарур, чунки бизга ёлғонни ҳам доимо эслатиб туришади.

Ҳалоллик улуғликка жуда яқин туради.

Оломонга ҳам аёллардек муносабатда бўлиш керак: унга ҳамиша ўзи эшителишни хоҳлаган гапни айтмоқ лозим.

Яқинларимиз билан улар аслида лойиқ бўлган даражада муомала қилиб, уларга фақат зарар келтирамиз. Ҳолбуки, улар билан аслидагидан яхшироқ кимсалардек муомала қилсак, биз уларни яхшироқ бўлишга ундаган бўлур эдик.

Агар кимдир бирор янгиликка эътиборни қаратса, одамлар унга бор кучи билан қаршилик кўрсатишади. Ўзларини бамисоли бу янгиликни эшитмаган ва тушунмагандек тутишади, ўзгачароқ нуқтаи назар хусусида нафрат билан гапиришади, шу сабабли янги ҳақиқат ўзига йўл очиши учун узоқ вақт кутиш керак бўлади.

Кимники суйишса, ундан ўрганишади.

Ўзингдан қувонишни хоҳлар экансан, бор дунёнинг қадрига ет.

Ўзини севимли деб ҳис этиш кишига ўз кучидан кўра каттароқ қудрат бахш этади.

Агар ҳамма нарсани икки марта қилиш имконияти бўлганида эди, ҳаммаси рисоладагидек бўлурди.

Аёл билан эҳтиёткорона муомалада бўлинг. У қийшиқ қовургадан яралган. Тангри уни шу ҳолда бунёд этди: агар уни тўғриламоқчи бўлсанг, синиб кетади, ўз ҳолича қолдирсанг, янада қийшаяди.

Агар тонг бизга янги қувончлар ҳадя этмаса, агар оқшом бизни умидлантирмаса, кийиниш ва ечинишга на ҳожат.

Хар қандай оқилона фикр кимнингдир миясига келган, ана шундай фикрлар келиши учун мудом ҳаракат қилиш зарур.

Инсон ботинида ижодий қудрат мавжуд: у кашф этилиши лозим бўлган нарсани топишга қодир. Бу қудратни у ёки бу тарзда намоёиш этмагунимизча, у бизга тинчлик бермайди.

Диннинг сазъ-ҳаракатлари муқаррар юз берадиган нарса билан бизни мурося қилдиришга йўналтирилган, ҳар бир дин бу ниятга ўзига хос йўл билан интилади.

Мумтозлик — бу соғломлик, романтиклик — беморликдир.

Фояни фойдали деб эътироф этиш мумкин, лекин ундан фойдаланишни уддалай олмаслик ҳам мумкин.

Ҳаммасидан ҳам нимани кўриш қийин? Кўз олдинда турган, сенинг кўмагингга, иштирокингга, яхши сўзингга муҳтож нарсани пайқаш қийин.

Агар осмондаги камалак узоқроқ туриб қолса, унга қарамай кўйишади.

Ҳазаб учун моҳиятнинг аҳамияти йўқ, у фақат сабабни излайди.

Ҳаёт — гарчи бир лаҳзалик бўлса ҳам — бурч.

Ёшлик — тез ўтиб кетадиган нуқсон.

Охир-оқибатда ўз қилмишларинг натижаси билан
ҳисоблашишга мажбур бўласан.

Ҳақиқатга фақат самара кафил бўла олади.

Билишинг ўзи кифоя эмас, уни амалда қўллай били-
шинг ҳам керак.

Дунёни рақамлар бошқармайди.

Инсон хатолардан сабоқ олиб, янги куч билан ҳақиқат-
га мурожаат қилади.

Икки томонлама ҳисоб-китоб юритиш — инсон тафак-
курининг энг ажойиб ихтироларидан бири.

Ўғрилар орасида энг зарарлиси аҳмоқлардир. Улар бир
вақтнинг ўзида ҳам вақтимизни, ҳам кайфиятимизни ўғри-
лашади.

Ижодкорни тушуниш учун у яратган «мамлакат» қонун-
ларини ўрганиш керак.

Кимники тушунсанг, ўшанга тенгсан.

Шоирни тушуниш учун унинг юртига бориш зарур.

Инсоният халқлардан нуфузлироқдир.

Ҳақиқатдан кўра хатони топиш анча осон!

Мураккаб вазиятларда равшанроқ фикрлайдиган инсон ҳаракат қилиши ва ёрдам бермоғи керак бўлади.

Ирода бор ерда йўл ҳам бор.

Билимнинг ўзи етарли эмас: уни қўлламоқ зурур; ҳатто бу ҳам етарли эмас: ҳаракат қилиш лозим.

Мазмунсиз нутққа сўздан либос кийгизиш ҳамиша осон.

Сўз – шоирнинг қуроли.

Сўз секин даволайди, тез жароҳатлайди.

Кимки бошқа тилларни билмас экан, она тили ҳақида ҳам равшан тасаввурга эга бўлолмайди.

Ҳақиқий эркинлик фақат қонунларда бўлиши мумкин.

Ўз бурчингни бажаришга ҳаракат қил, ана шунда қалбинг тубида нима борлигини чуқур англайсан.

Кимки ҳаёт ва эркинлик учун ҳар куни курашса, фақат ўша ҳаёт ва эркинликка муносибдир.

Бошбошдоқликдан кўра адолатсизлик ҳам маъқул.

Меросни ҳаётга татбиқ эта оладиган авлодгина меросхўр бўлишга лойиқ.

Барча қонунларни ўрганишга азм қилганларнинг қонунларни бузишга вақти қолмайди.

Ўзга ташланадигани — тенгликнинг фақат бир қисми, холос.

Жазолашга қодир бўлмаган ҳакам, охир-оқибатда, жиноятга шерик бўлади.

Қонун қудратли, бироқ эҳтиёж қутқуси ундан-да кучлироқдир.

Туйғулар алдамайди, мулоҳаза алдайди.

Билишга қараганда ўйлаш қизиқроқ, хаёлга чўмиш эса ундан-да мароқли.

Ҳукмронлик қилиш осон, бошқариш қийин.

Ватанпарварлик санъати ҳам, ватанпарварлик фани ҳам бўлиши мумкин эмас.

Барча қонунлар кексалар ва эркаклар томонидан яратилган. Ёшлар ва аёллар — истиснони, кексалар — қоидани хоҳлайди.

Агар ўлимнинг ўзини бекор қилиш мумкин бўлганда эди, биз бунга қарши бўлмасдик; ўлим жазосини бекор қилиш эса қийин бўлади. Агар бу иш рўй берганда ҳам, вақти-вақти билан уни тиклашимизга тўғри келарди.

Ожиз одамларда кўпинча инқилобий эътиқод бўлади: улар агар бизни бошқаришмаганда яхши бўларди, деб ўйлайдилар, аслида улар на бошқаларни, на ўзларини бошқаришга қодир эмасликларини англаб етмайдилар.

Усталик билан тасвирланса-да, бемаънилик аввал таажжуб, кейин нафрат уйғотади.

Ҳар қандай тугуруқсиз фаолият пировард натижада синишга олиб келади.

Ҳар қандай ташқи одоб ўз ички асосига эга бўлади.

Кўпчиликдан ёқимсиз нарса йўқ: чунки у олға борадиган саноклигина кучли етакчилардан, муросакор айёрлардан, пусиб юрадиган ожизлардан ҳамда ўзи нимани хоҳлашини ҳам билмасдан бошқаларга эргашадиган оломондан иборат бўлади.

Хуқуқ исён билан қарор топмайди.

Дафна гулчамбари шон-шуҳратдан кўра кўпроқ азоб-уқубат рамзидир.

Кимнингки бойлиги бўлса, ёнида қуроли бўлиши зарур.

Вақт қилинган иш ва айтилган гапларга ҳар юз йилда бошқача кўз билан қараб кўришни истайдиган ниҳоятда инжиқ мустабиддир.

Инсоннинг табиати шундайки, ишдан тезроқ фойда кўриш ташвиши бўлмаса, осонлик билан пинакка кетади.

Даҳолик — бу руҳнинг нима фойдали эканини дарҳол англашга қодир мумтоз иқтидоридир.

Фараз — устоз шогирдларини аллалайдиган бешикдир.

Ҳар ким нима учун туғилган бўлса, уша юмуш билан шугулланиши энг оқилона ечимдир.

Айниқса, руҳан ноқис одамлар ўзлари ҳақида аксар муболағали фикрда бўладилар.

Уқувсизлар ишни баҳоли қудрат бир ёқлик қилганларидан сўнг, одатда, ўзларини оқлаш учун иш тугамайди, дейишади. Дарҳақиқат, бундай иш ҳеч қачон тугамайди, чунки у аввал-бошдан нотўғри бошланган.

Бекаму кўст яшамоқ учун тўққизта шарт талаб этилади: фаолиятдан завқланиш учун етарлича соғлиқ бўлиши керак; эҳтиёжларни қондиришга етарлича бойлик бўлиши зарур; қийинчиликларга қарши курашиш ва уларни енгиш учун куч-қувват бўлиши лозим; гуноҳларни тан олиш ва тавба-тазарру қилиш учун ройиш зарур; арзирли бир ишни поёнига етказиш мақсадида оғир меҳнат қилиш учун сабр-тоқат керак; ўз яқинларингдаги эзгуликни кўриш учун меҳр ва ихлос зарур; ўзингни бошқаларга ёрдам беришга мажбур қилиш учун муҳаббат талаб этилади; Худонинг биру борлигига ишонч ҳосил қилиш учун эътиқод зарур; келажак олдигаги қўрқувни даф қилиш учун эса умид деганлари гоятда муҳим.

Қатъият билан, ундан-да муҳими, улкан муҳаббат билан, энг асосийси эса, ишга диққат-эътибор ва холис адолат билан кўп нарсага эришса бўлади.

Фақат ўз кучини яхши биладиган, ундан оқилона ва меъёрида фойдаланиб, ақлни пешлаб фаолият кўрсатадиган кишигина кўп нарсага эришади.

Узоқ ўйлаган ҳамиша ҳам тўғри ечимни топавермайди.

Вафот этган ота ўрнини фарзандларига билинтирмайдиган аёл энг ажойиб аёлдир.

Кимки кўп нарсани талаб қилса ва мураккабликдан хузур қилса, у бошқалардан кўра кўпроқ адашишга мойилдир.

Ҳаётда соғлиқ ва саховатга қўшимча билимдан қадрлироқ нарса йўқ; уни эса осонлик билан эгаллаш ва арзонгинага топиш мумкин; зеро бунда бор-йўқ талаб қилинадиган нарса — осойишталик, жамики харажат эса — биз сарфламасак ҳам қўлда турмайдиган вақтдир.

Агар биз ҳамма нарсани аниқ билишга интилмаганимизда эди, кўп нарсаларни яхшироқ англаган бўлур эдик. Бизнинг нигоҳимизда ҳамма буюм қирқ беш даража бурчак остидагина намоён бўлади.

Кўриш — энг ноёб ташқи сезги. Қолган тўрт сезгимиз бизни фақат аъзоларимизнинг тўқиниши орқалигина нарсадан хабардор қилади: биз эшитамиз, ҳис қиламиз, ҳидни туямиз, пайпаслаб биламиз; кўриш эса булардан бир бош юқори туради, у материянинг жами жилваларига дош беради ва шу хусусияти билан маънавий қобилиятларга яқин туради.

Санъат намуналари, дарҳақиқат, санъат ҳақида ҳукм чиқариш ҳуқуқига эга бўлган қобилият эгаларигагина хуш

ёқиши керак. Агар бунинг акси бўлса, санъат сохталик нулидан кетиб қолади.

Фойдали хатодан зарарли ҳақиқатни афзал кўраман: ҳақиқат, ҳатто, ўзи келтириб чиқарган оғриқни ҳам даволайди.

Одамлар доимо гоҳ у томонга, гоҳ бу томонга оғади, шу сабабли уларнинг бир қисми азоб-уқубат чекади, бошқаси хузур-ҳаловатда яшайди ва уларнинг бирини худбинлик, бошқасини бўлса ҳасад — шу икки ёвуз иблис қийнайди.

Агар ҳеч нима билан чекланмаган бўлса, ҳар қандай фаолият турида ҳам, охир-оқибат, касодга учраймиз.

Сув бўлган ҳамма жойда ҳам қурбақа бўлавермайди; бироқ қурбақа бор жойда сув бўлиши мумкин.

Фикр ҳамма вақт оммага тарқалади, бироқ унинг энг тушунарлиси, яъни ақл учун фавқулодда энг қулайи ва энгили устунликка эга бўлади. Бинобарин, кимки маърифатнинг юксак чўққисига чиққан бўлса, кўпчилик унга қарши бўлишини олдиндан ҳисобга олиши лозим.

Гарчи жаҳон, умуман олганда, олға томон ҳаракат қилаётган бўлса ҳам, ёшлар аксар ишни ҳар гал янгидан бошлашларига тўғри келади.

Аксарият доно фикрлар турли одамларнинг миясига минг марталаб келган; бироқ бу фикрлар ҳақиқатан ҳам ўзимизники бўлиши, шахсий онгимизда илдиз отиши учун биз уларни виждонан ва самимий тарзда қайта бошдан фикр тарозисига солиб чиқишимиз зарур.

Ноумид бўлгандан кўра, умид билан яшаш ҳамиша яхши.

Умид ҳамма вақт шубҳа-гумондан яхшироқ. Шунинг учун биз доимо умид қилишимиз керак.

Зуравонликнинг икки маъқул тури бор: ҳуқуқ ва одоб.

Барча самимий одамлар ҳам талабчан эмас.

Камчиликлар кўпроқ севгига ёт одамлар кўзига ташланади; шу боисдан нуқсонларни кўриш учун севги чўғини пасайтириш зарур, бироқ бу чўғни камчиликларни билиб олиш учун зарур даражагача пасайтиришнинг ўзи етади.

Мен ашаддий ёмон кўрадиган нарсаларим борлигини ҳис этганимдан қувониб тураман, чунки ақл учун ҳамма нарса яхшилигини эътироф этишдан ортиқ ҳалокатли ҳолат йўқ; бу ҳар қандай чинакам туйғуни маҳв этиш билан баробардир.

Ҳасадгўй бизнинг куч-қудратимизни тасдиқлайди, нафрат эса бизни огоҳликка ўргатади.

Агар биз ўзимизни ўзганинг ўрнига қўйиб кўрсак, бошқаларга нисбатан гашлик ва нафратимиз йўқолган бўларди; агар биз бошқаларни ўз ўрнимизга қўйиб кўрсак, биздаги манманлик ва гурур ҳам анча пасайган бўлур эди.

Инсон хавф-хатарнинг фақат менга дахли йўқ деб, ўт билан ўйнашишга мойилдир.

Покизалик болаларда ўз-ўзини англаш қувончини уй-ютади.

Кимки аниқ тажрибага қаноат қилса ва унга монанд иш кўрса, у ҳақиқатга етарлича эришган бўлади.

Янги даврнинг энг бетакрор ёзувчилари бирор янги нарсга яратганликлари учун эмас, балки ҳаммага маълум гапни уларгача ҳеч қачон айтилмагандек айтишга қодир бўлганликлари учун бетакрордирлар.

Инсон қўли билан яратилаётган нарсаларда, худди табиат бунёдкорлигидек, энг аввало, мақсад диққатга сазонордир.

Маълумки, тош қанчалик баланд отилса, унинг тушиш тезлиги шунча шиддатли бўлади. Афтидан, ҳаётда ҳам айнан шу ҳол юз беради.

Текис жойда йиқилиш — кулфат эмас,
Бироқ чўққидан сирганиб кетиш — ҳалокат.

Миллионлаб ўқувчига эга бўлишни умид қилмаган ёзувчи бирон сатр ҳам ёзмаслиги лозим.

Инсонга хос бўлган хислатлардан қутулишга қанчалик ҳаракат қилинмасин, улар сақланиб қолаверади.

Ёзиш — бу байрамона юмуш.

Жасорат — бу шон-шуҳратдан бошқа ҳамма нарсга дамқдир.

Фақат одамлар орасида ўзликни англаб олиш мумкин. Фақат ҳаёт аслида ким эканимизни билишга ўргатади.

Инсон севмасдан туриб бирор нарсани тушуниб ета олмайди.

Шошқалоқлик — барча адашишларнинг онаси.

Агар сен инсоният учун бирор эзгу иш қилган бўлсанг, буни иккинчи бор қилмаслигингнинг ҳаракатини қилишга ҳам у қодирдир.

Пулни йўқотиш — катта йўқотиш эмас, яна пул топишга шошилсанг бўлади. Ор-номусни йўқотиш — катта йўқотиш, лекин шон-шухрат қозонсанг, одамлар фикри яна ўзгаради. Мардликни йўқотиш эса — ҳаммасини йўқотиш деганики, бундан кўра дунёга келмаганинг ҳам яхшироқ бўлур эди.

Инсоният ҳаёти эҳтиёжлар билан белгиланади. Агар эҳтиёж қондирилмаса, инсоният бетоқат бўлади; агар қониқиш ҳосил қилса, лоқайд бўлиб қолади.

Ҳақиқий шоир ҳаёт тўғрисида туғма билимга эга, шунинг учун ҳаётни тасвир этишда унга ортиқча тажриба ҳам, бошқа нарса ҳам шарт эмас.

Бўса — икки қалбнинг бир-бири ила лаблар учи билан кўришишидир.

Фикрлаш, идрок этиш, ҳис қилиш, ишониш ҳамда инсоннинг коинотни «пайпаслайдиган» бошқа хатти-ҳара-

катлари ҳамма вақт ўзаро узвий бўлиши зарур; шундагина биз зиммамизга юкланган бурчни адо эта оламиз.

Ҳеч қачон қабул қилинмайдиган таклифни ҳеч қачон айтмаган маъқул.

Одамлардан сен билан уйғунлашишини талаб этиш — кечириб бўлмас аҳмоқликдир.

Бизга зид табиатли кимсалар билан мулоқот қилишда ақл-хушни йиғиб олиш талаб этилади. Бу эса бизни ришвожланиш ва тараққий этишга ундайди. Натижада, келгусида ҳар қандай одам билан ўзаро туташ нуқталар топиш имконига эга бўламиз.

Бизнинг руҳимиз таг-тубсиздир: у мангуликдан мангуликкача ижодини давом эттираверади. Бу жиҳатдан руҳимизни қуёшга таққосласа бўлади: қуёш ҳам кундузи ҳаммаёқни ёритиб, тунда уфқ орқасига беркинса ҳам, аслида ҳеч ёққа гойиб бўлмасдан нурини сочишда давом этаверади.

Ким артистга сабоқ бермоқчи бўлса, чексиз сабр-қаноатга эга бўлиши керак.

Одамлар ўзлари учун фойдали кишиларнигина эътироф этадилар.

Кимки омманинг инжиқликларига тоқат қилса, унга салбий муносабатда бўлмаса, бизнинг тингловчиларимиз доираси қанча кенг бўлса, тасаввур шунча таъсирчан бўлади.

Инсон қанча теран ва жиддий фикрласа, кенг омма орасида унга шунча қийин бўлади.

Доимий мухолифлик, ҳамма нарсани қоралаш одати унинг ажойиб асарларига улкан зарар келтирди.

Ҳар қандай инқилобни кўрарга кўзим йўқ, чунки у яратишдан кўра кўпроқ йўқ қилади.

Фақат иккита ҳақиқий дин бор: бири биздаги ва атрофимиздаги ҳеч бир шаклга эга бўлмаган муқаддас нарсаларни эътироф этади, иккинчиси унинг гузал шаклга ўранганлигини муқаддас деб билади. Улар оралигидаги қолган барчаси бутпарастликдан бошқа нарса эмас.

Нимага қодир бўлмагин, нимани орзу қилмагин, руҳингни туширмай уларни амалга оширишга кириш. Жасурлик инсонга куч-қудрат ва ҳатто ғайритабиий ҳукмронлик ато этади.

Инсон куч-қудратининг бирдамликда ривожланишини адолатли равишда мақбул деб ҳисоблашади, лекин инсон бундай ривожланиш учун туғилмаган. Ҳар бир киши алоҳида олға интилиши, бунда фақат барча инсонлар саъй-ҳаракатлари тўғрисида тасаввурга эга бўлиши етарлидир.

Бўлажак ҳукмрон ёки давлат арбоби ҳар тарафлама таълим олиши шарт. Зеро, серқирралик бу касбларнинг ажралмас таркибий қисмидир.

Роман — бу муаллиф дунёни билганича қайта талқин этишга ўзини ҳақли санайдиган субъектив эпопеядир.

Ўзингни аслидагидан улўғроқ ҳисоблаш ҳам ва аксинча — аслидагидан пастроқ баҳолаш ҳам — улкан хатодир.

Инсон жаҳон муаммоларини ҳал этиш учун туғилган эмас, у бу муаммоларни англаши, уларга қандай ёндашиш кераклигини тушуниши ва келажакда ўзи эришган ниятларини шу чегараларда қола билмоғи лозим.

Биз энг юксак ниятларимизни улар инсониятга қанчалик фойда келтиришини ҳисобга олган ҳолда ифода этишимиз керак. Қолган барча нарсалар онгимизда сақланиб, худди булут орасидаги қуёшнинг майин шуъласи мисол йўлимизни ёритиб туриши лозим.

Ўзимизни ҳурмат қилиш — маънавиятимиз манбаи; бизнинг хулқ-атворимиз эса бошқаларни қадрлай олиш қобилиятимиз билан белгиланади.

Энг оғири — тасодифга бардош бериш ва бу тасодиф сени юксак мақсадлардан чалғитишига йўл қўймасликдир.

Ҳар ким ўзини чеклай олса ва ўзлигини топса, эркинликни осонликча қўлга киритиши мумкин.

Табиатнинг буюклиги унинг оддийлигидадир, бу буюкликнинг муттасил тарзда кичик унсурларда такрорланишидадир.

Ҳар бир киши ўзича фикрлаши керак, зеро, ўз йўлингда борар экансан, ҳаётда мадаккоринг бўлмиш ҳақиқатни ёки ҳақиқатга ўхшаш бирор нарсани топасан. Лекин инсон продасига эрк бермаслиги ҳамда ўзини текшириб бориши лозим. Фақат ҳис-туйғу билан яшаб бўлмайди.

Инсон ўз кучидан фойдаланмагунча, нимага қодирлигини билмайди.

Ортиқча қайғуриш билан фақат дардни оғирлаштирасан.

Санъатда энг асосий роль – ворисликдир.

Сўз одамлар учун фақат ниманидир ўрнини босувчи омил, холос. Инсоннинг фикр ва билимлари уларни изҳор этиш иқтидоридан кўра кенгроқдир.

Хабардорлик – табиий интилишдир; олинган хабарни тўғри идрок этиш эса билимдонлик қобилиятидир.

Ҳар бир шахс жаҳон маданиятининг барча босқичларини босиб ўтиши шарт.

Шеърят – инсоният мулкидир: у ҳамма ерда, ҳамма замонларда минг-минглаб инсонларда намоён бўлади.

Ўлим – тўсатдан воқеликка айланадиган имконсизлик.

Дунё ҳозиргидек тузилмаганда эди, мавжуд бўлмасди.

Икки киши баҳслашар экан, уларнинг кўпроқ айбдор бўлганини ожиз деб ҳисоблайдилар.

Бизнинг эҳтиросларимиз қақнусга ўхшайди. Бир эҳтирос ёниб кул бўлганда, кулдан янгиси туғилади.

Ҳар бир буюм, агар шоир у билан шоирона муомалада бўлса, шоирона кўриниш олиши мумкин.

Ирим ҳар қандай бидъат сингари тезда ўз кучини йўқотди, у бизнинг чиранчоқлигимизни авж олдириш ўрнига, йўлига кўндаланг бўлади ва ушбу дилгир, нозик туйғуга таҳдид солади; шунда биз дафъатан иримдан воз кечишимиз қийин эмаслигини пайқаймиз ва ундан шу қадар осон воз кечамизки, ҳатто ўзимиз зўр бериб қочаётган нарсадан кутган лаззатимиз ҳам йўлда қолиб кетади.

Бидъат инсонга хос нарса, агар кимки ундан мутлақо халос бўлишни истаса, у гадоё топмас кўчалар ва пучмоқларга бекиниб олади, сўнгра эса, ўзининг хавфдан халос бўлганини ҳис этиб, дарҳол у ердан чиқиб келади.

Муҳаббат — идеал тушунча, эр-хотинлик эса реал тушунча: реал тушунчанинг идеал тушунча билан аралашиб кетиши ҳеч қачон жазосиз қолмайди.

Барча буюк нарсаларни инсон яратади; муҳими — у бу буюкликни топа олишидир.

Бизни камчиликлардан халос қиладиган ва нуқсонларимизни тузатадиган ҳар бир нарса — улкан бахт.

Эҳтирос ва ҳиссиётлар умумбашарий бўлиши мумкин, лекин тафаккур доимо алоҳида шахсларга ато этилади.

Халқ ҳам ўз қаҳрамонларини яратади. Бу қаҳрамонлар дostonлардаги ярим тангрилардек халқни ҳимоя этади ва шон-шуҳратга буркайди.

Бизнинг бахтимиз ўзимизга ёқаётган нарсани қиляётганимизда эмас, балки биз шуғулланаётган юмуш ўзимизга ёқаётганидадир.

Оломон — кўр, сафсатабоз — чаққон, омма оқим бошлаган томонга кетади.

Тақдирига буюклик битилган инсонлар ўз замондошлари даврида етакчи бўлсалар-да, уларнинг таъсири анча узоқ давом этади. Бироқ аксар буюклар янгиларга ўрин бўшатиб беради ва навқирон насллар томонидан унутилади.

Ҳеч бир ишга ортиқча тантана билан киришмаслик лозим; фақат иш муваффақиятли ниҳоясига етганлигини байрам қилиш мумкин.

Қарама-қарши фикрлар ўртасида ҳақиқат ётади, дейдилар. Бўлмаган гап! Улар ўртасида фақат муаммо ётади.

Инсоният янада ҳушёрроқ бўлганида, мислсизроқ ютуқларга эришган бўлур эди.

Энг асосийси — қозғалган битилгани. Одамлар улардан истаганларича ва имкониятларига қараб фойдаланаверсинлар.

Эътиқод ҳар қандай тафаккурнинг ибтидоси эмас, балки гултожидир.

Инсонга ҳаёти беҳуда ўтмайдиган мақсад беринг, шунда у ҳар қандай вазиятдан чиқиб кетади.

Муҳими — ўзингни ушлай билишдир.

Одамлар ўзини ҳам, бошқаларни ҳам адаштиради, чунки воситани мақсад деб қабул қиладилар, аслида эса мақсадсиз фаолият бесамар, баъзан ҳатто ҳалокатлидир.

Инсон ишончи ва маънавий мардлиги шарофати билан энг оғир шароитларда ҳам зафар куча олади. Лекин унинг қалбига тирноқча иккиланиш кириб қолса, инсонни маҳв этиши мумкин.

Мен ҳамиша қонунларга қатъий амал этишга даъват этаман; айниқса кўнгилчанлик ва ортиқча эркинлик кўп нарсани бой беришга олиб келаётган ҳозирги давримизда.

Кўпинча рақамлар дунёни бошқаради дейишади. Унчалик эмас-у, рақамлар дунё қандай бошқарилаётганини кўрсатишига шубҳа йўқ.

Инсоннинг замонавий ютуқларни баҳолашда ўтмишдаги ютуқларни ҳам ҳисобга олиши тарихийлик туйғуси деб аталади.

Инсон муқаррар равишда турли босқичларни босиб ўтади. Бу ҳар бир босқичнинг эса ўз афзаллик ва нуқсонлари мавжуд.

Замон ўз ҳуқуқларини талаб қилади.

Илоҳий куч ҳаммага ато этилган, ҳамма жойда абадий муҳаббат барқарор.

Ёмон ишни, энг оғир гуноҳдек, кўргани кўзим йўқ. Айниқса, давлат ишларидаги ёмон фаолият катта гуноҳдир. Чунки бундан минглаб ва миллионлаб одамлар азоб тортади.

Хоҳишдан тийилган қалбда эврилиш юз беради. У башариятга ихлос қўяди, яқинларига муҳаббат билан яшайди.

Қаттиққўллик билан анча нарсага, муҳаббат билан кўп нарсага эришса бўлади. Лекин ишнинг кўзини билиш ва адолат ёрдамида ҳамма нарсага эришиш мумкин.

Инсон унга шахсан фойдали бўлган ёки зарар келтирадиган жиловда ушлаб турилмас экан, бўшангликка берилиши табиийдир.

Баҳслашаётган кимсага, у ўз фикрини такрорлаётганда ва рақибининг далилларини тингламаётганда унга эътироз билдиришаётгандек туюлади.

Қобилиятли ва қўлидан кўп нарса келадиган одамларда тез-тез учраб турадиган хато — улар ўзларини барча нарсага қодир деб ҳисоблашларидир.

Черковнинг бутун тарихи адашиш ва зўравонлик қоришмасидан иборат.

Санъатда ва шеърятда шахс — бу ҳамма нарса демакдир.

Агар барча буюкликлар рисолагагидек идрок этилса, улар маърифатга етаклайди.

Агар кимки бир нарсани англай олса, демак, у бошқа кўп нарсаларни ҳам англаб олишга қодир.

Адабий асарлар оммага кучли таъсир қилганда мен ҳамма вақт бу бежиз эмас, деб ўйлайман.

Ҳар қандай характерда, у бошқа характерлардан қанчалик фарқ қилмасин, ҳар қандай яратилишда — тошдан

инсонгача қандайдир умумийлик бор, чунки барча нарса такрорланади, зеро дунёда яккаю ягона ҳеч нарса йўқ.

Кимки саёҳатга отланар экан, у нимани кўрмоқчи эканини ва нима унга тааллуқли эканлигини билиши зарур.

Ҳар қандай кайфият, боз устига, ҳар қандай лаҳза беҳад қимматлидир, чунки у абадиёт унсуридир.

Инсониятга ўз-ўзини чеклаш ато этилмаган. Дунё ҳукмдорлари ҳокимиятни суиистеъмол қилишдан ўзларини тия олмайдилар, омма эса яхши кунлар аста-секин келишини кутиш, бориға тоқат қилишни билмайди.

Агар инсон баркамол бўлганида эди, жорий этилган қонунлар амал қиларди.

Ҳар бир кимса туғма қобилиятига мос, қўлидан келган хунари билан шуғулланса ва бошқаларнинг ишига халақит бермаса, жуда оқилона иш бўлур эди. Этикдўз пойабзал тиксин, деҳқон омоч тортсин, ҳукмдор халқ манфаатини кўзлаб бошқарсин.

Дарахтда айнан бир хилдаги иккита барғни топиб бўлмайди дейишади, шунга ўхшаш, минглаб кишилар орасида фикрлаш тарзи айнан бир хил бўлган икки одамни топиш ҳам душвор.

Ёшликдаги хатоларни кексаликда судраб юрмаслик лозим; кексаликнинг ҳам ўз нуқсонлари бор.

Ҳукмдорга жила қурса энг арзимас ишда ён босишни ҳам маслаҳат бериб бўлмайди.

Истеъдодли одам бошқалар қиладиган барча нарсаларни қила оламан деб уйлайди, бироқ, афсуски, аслида бундай эмас, вақти келиб у бу қарашидан афсусланади.

Ҳаёт қисқа, шунинг учун бир-биримизга яхшилик қилишга интилноғимиз лозим.

Қандайдир ғайритабиий ҳолатни баъзан она тилимизда ифодалаш ҳам қийин бўлади.

Маҳмаданалик туфайли севги бой берилади.

Шеърнинг ҳақиқий кучи вазиятга, мазмунга жой бўлади.

Дунё қандай бўлса, шундайлигича қолади, воқеалар такрорланади, бир халқ бошқа халқлар сингари яшайди, севади ва ҳис этади: шундай экан, нима учун бир шоир бошқа шоир сингари ёзиши мумкин эмас?

Инсон ўзининг барча хатолари ва адашишларига қарамай, агар уни башоратомуз қўл олға етакласа, исталган мақсадига эришади.

Доимий норозилик инкорни туғдиради, инкор эса ҳеч нарсага олиб келмайди.

Мамлакатда ҳеч ким хотиржам яшаш ва ҳаётдан қувонишни хоҳламайди — барча бошқаришни хоҳлайди, санъатда эса яратилганлардан завқ олишни эмас, балки муттасил янги асар яратишни исташади.

Кўпларга ўз номукаммаллигини билиш насиб қилмаганидек, умуман мукаммалликни англаш ҳам насиб қилмайди ва бу кимсалар ўз ҳаётларининг охиригача қандайдир чала санъат асари яратиб ўтадилар.

Шоир кўп томонлама билимга интилиши лозим, чунки шоирнинг материали — бутун олам ва бу оламни сўзга айлантириш учун уни идрок этиш зарур.

Юксак санъат узлатга чекиниш ва ўз ҳадини билишдан иборатдир.

Инсон фақат бир иш билан шуғулланиши, ҳаётда эса турли-туман йўллардан ўтиши зарур.

Кўпчилик учун фан фақат тирикчилик воситаси ҳисобланади ва улар, агар фан уларни боқса, ўз адашишларини ҳам илоҳийлаштиришга тайёрдирлар.

Биз нимаики қилаётган бўлсак, барчасининг оқибати бор, бироқ бу оқилона ва адолатли саъй-ҳаракатларимиз ҳаммиша яхши оқибатларга, аҳмоқона саъй-ҳаракатларимиз эса ёмон оқибатларга олиб келади дегани эмас, кўпинча аксинча ҳам бўлади.

Фақат буюк инсонгина инсониятга хизмат қилади.

Ҳар қандай истеъдод билимлардан қувват олиши зарур, фақат билимлар ижодкорга ўз салоҳиятини амалда қўллаш имконини беради.

Гузал аёлларни ортиқча сарф-харажатларга ўргатмаслик зарур, акс ҳолда уларни тийиб бўлмайди.

Инсон авлоддан-авлодга ўтадиган ижобий ҳодисаларга эҳтиёж сезади, бироқ ушбу ижобий ҳодиса айни вақтда ҳақиқий ва асл бўлиши муҳимдир.

Дунё шунчалик оддий қурилмаганда эди, мавжуд бўлиши мумкин эмасди.

Мухолифат, агар у недир бир нарса билан чеклаб қўйилмаса, кўпинча ўзининг зиддига айланади.

Минглаб бидъатларга ўралашиб қолиб, эҳтимол, биз қалбимизда яшаётган буюкликка эрк беришдан ожиз қолармиз. Биз буюмларнинг қулимиз ва бу буюмлар бизни чеклаб қўйиши ёки қанчалик эрк беришига қараб, пасткаш ёки нуфузли бўлиб кўринамиз.

Одамлар равшанлик ва хушчақчақликка эҳтиёж сезади.

Бирор нарса қилиш учун бирор нарса бўлиши керак.

Буюк асар яратмоқчи бўлган киши дастлаб ўзини ўзи яратиши зарур.

Бизга берилган қобилиятлар туғма, бироқ биз камол топишимиз учун инсоният ҳозиргача яратганидан ўзимизга зарури ва кучимиз етганини ўзлаштириб оламиз.

Барча буюк ва оқилона нарсалар тақчил бўлади.

Иқтидорли одам бўлишнинг ўзи етарли эмас; ақл учун яна кўплаб нарсалар: масалан, бой-бадавлат яшаш, йи-

рик ўйинни ўйнаётганнинг қартасига қараш, катта ютуққа ва шундай мағлубиятга тайёр туриш зарур.

Ҳеч ким ўз ихтиёри билан бошқа одамга хизмат қилмайди, бироқ у бу билан ўзига ҳам хизмат қилаётганлигини англаб, бундан мамнун бўлади.

Тил ҳамма вақт ўзида ўз мамлакати муҳитини ифодалайди.

Ердаги борлиқнинг абадий мўъжизаси — туғилиш ва ўсиш, ҳалокат ва янгидан пайдо бўлиш — оналарнинг узлуксиз ва бетиним меҳнатидир. Модомики, Ерда барча нарса янгиланиб, асосан аёл ибтидоси туфайли наслини давом эттирар экан, демак, ижодкор илоҳларга аёл қиёфаси берилгани ва улар Она деган шарафли номга лойиқ топилгани тушунарли бўлса керак.

Инсоннинг танҳолиги яхши эмас, ёлғиз ишлаш эса янада ёмон. Муваффақият қозониш учун рағбат ва ҳамкорлик зарур.

Ишқилиб, руҳ танага бўйсунмасин!

Дунёда асрлар давомида яхши нарсалар кўп бўлган, уларнинг таъсири ҳануз давом этаётганига ва мудом яхшилиқ туғдираётганига ҳайрон бўлмаслик керак.

Аслида бизни ҳайратга соладиган нарсаларнигина ўқишимиз зарур.

Мавжуд нарсалар бизни шунчалик қониқтирадики, етишмаётган нарсани пайқамаймиз ҳам.

Инсон ўзи идрок этишга қодир бўлган нарсаларнигина эътироф этади ва улуғлайди.

Жоҳилликнинг биринчи белгиси — гўзалликни эътироф этмасликдир.

Шоир мамлакат осмонида виқор-ла парвоз қилаётган бургутга ўхшайди, унга ҳам нишон олаётган куёни Пруссия ёки Саксония ерида чошиб бораётганининг фарқи йўқ.

Мен илм-фан билан шуғулланиб, одамларни яхшироқ билдим.

Душманларнинг ҳужумлари менга одамларнинг ожиз жиҳатларини билиб олишимга ёрдам берди.

Ҳар бир миллат учун унга бевосита хос бўлган нарсалар, қандайдир бошқа миллатга тақлид қилинмаган, унинг ўз эҳтиёжларидан келиб чиққан нарсаларгина яхшидир.

Агар халқда буюк ислоҳотларга эҳтиёж ҳақиқатан ҳам пайдо бўлса, Тангри ҳам унинг томонида бўлади ва муваффақият албатта ёр бўлади.

Ҳамма нарсанинг ўз меъёри, ҳамма нарсанинг ўз мақсади бор.

Мен башар фаровонлигининг хизматкорига хизмат қиламан.

Табиатда фақат унинг қонунларига асосланган нарсаларгина гўзал, бинобарин, ҳаққонийдир.

Ҳақиқий истеъдод ато қилинган киши буюк ўтмиш-дошлари билан мулоқот қилишга ички эҳтиёж сезади ва бу эҳтиёж унинг юксак истеъдодидан далолат беради.

Албатта, оқилона нарса ҳамма вақт гўзал бўлади деб бўлмайди, аммо гўзал нарса ҳамиша ёки бир қадар оқилона бўлиши керак.

Инсон табиатидаги олий ва гўзал фазилат — она ерга муҳаббат, мамлакат қонунларининг ҳимояси остида эркинлик ва мустақилликни ҳис этишдир.

Журъатни йиғиб кўпроқ тасаввурга берилиш зарур; ҳаётга сизни завқлантириш, қалб қаърига етиш, юксакликка кўтариш имконини беринг ва, майли, ҳаёт сизни улугворликка ўргатиб, жасоратга отлантириб, куч ва мардлик бахш этсин. Фақат буларнинг барчасини зинҳор маъхум фикр ёки қуруқ гояга асосланган беҳудалик деб ўйламанг!

Энг яхши ҳукумат қайси? Бизга ўз-ўзимизни бошқаришни ўргатадигани. Оламдаги кўплаб буюк нарсалар уруш ва можаролар туфайли топтаб юборилмоқда: ниманидир ҳимоя қилиб, асраб қололган одам энг олий ютуқни қўлга киритган ҳисобланади.

Ҳозирча кундуз — ҳаракат қилиб қол! Тун бошлангач, ҳеч ким қимир этмайди.

Ўзларининг нималарга қодирлигини англаб етадиган ҳамда ўз кучларини меъёрида ва оқилона сарфлайдиган идрокли одамлар ҳаётда узоққа борадилар.

Оқибатсизлик заифлик белгиси саналади. Мен ҳақиқий инсонларнинг беоқибат бўлганларини ҳеч қачон кўрмаганман.

Ҳаётнинг бош мезони жўшқин фаолият бўлиши керак, ҳузур-ҳаловат, ғам-ташвишлар ўз-ўзидан келиб-кетаверади.

Ўзи эришган ютуқлардан қониқиш ҳосил қилиб қолган одамлар узоққа боролмайдилар.

Бу дунёда қалбимга энг яқини болалардир, уларни кузатарканман, митти вужудда бир кун келиб унга зарур бўладиган куч ва фазилатларнинг қуртак ёзаётганини сезаман; унинг ўжарлигида келгусидаги қатъият ва сабот, шўхлигида эса келажакдаги хушфезллик, турмуш хавфхатарларини енгиб ўтиш қобилияти ва бошқа хусусиятлар шу қадар яхлит ва шу қадар беғараз ҳолда кўзга ташланадики!..

Ўз кучининг неларга қодирлигини киши уни синаб кўргандагина билади.

Киши қалбдан ўртанган, ғам-аламдан қақшаган пайтларида сен заррача бўлса-да унинг дардини енгиллатишга қодирмисан?

Яхши кунлар оз, ёмон кунлар кўп, деб кўпинча зорланамиз, назаримда, бу нотўғри. Агар бизга ҳар куни Танг-

ри ато этган яхшилик истиқболига самимий қалб билан чиқсак эдик, ёмонликка тўқнаш келганимизда уни енгиш осонроқ бўлур эди.

Табиатан биз ҳаммамиз эринчоқмиз, аммо буни енгишга ўзимизда куч топсак, ишимиз юришиб кетган, ўзимиз ҳам бундан роҳатланган бўлардик.

Сен дўстларинг учун фақат биргина яхшилик қил, у ҳам бўлса, уларни шодликдан маҳрум этма, уларнинг бахтини қўпайтир ва бундан ўзинг ҳам роҳатлан — мана, сен ҳар куни ўзингдан талаб қиладиган нарса.

Тубан, ярамас одатлар муҳим ишларни бажариш истасанга халақит беради.

Табиат ҳар бир саҳифаси чуқур мазмунга лиммо-лим ягона китобдир.

Табиат ўз ҳаракатида мудом тиним билмайди. Ҳар қандай фаолиятсизлик унинг душманидир.

Табиат тўхтовсиз янги шакллар яратади.

Инсон бўлиш — курашиш демакдир.

Меҳнат устани яратади.

Ажойиб уста ясаган ҳамма нарса ҳам гузал бўлавермайди.

Ҳақиқатга меҳр-муҳаббат ҳамиша эзгуликни қадрлай билишда намоён бўлади.

Мукаммаллик истаги — инсоний меъёрдир.

Хурсандчилик билан ишга киришадиган ва қилган ишидан мамнун бўладиган киши бахтиёрдир.

Тартиб вақтни тежашга ўргатади.

Натижа — ишга берилган баҳодир.

Хулқ — бу кўзгу, унда ҳар бир киши ўз қиёфасини намоён этади.

Аввало, ўзинг ўзинга ўргата олгин, шундагина бошқалардан ўргана оласан.

Энг катта қийинчиликлар биз уларни кутмаган жойда пайдо бўлади.

Янги ҳақиқат учун эскича адашишдан зарарлироқ нарса йўқ.

Кимки ўз даврининг яхши фуқароси бўлса, у келгуси авлодларга ҳам замондош бўлишга ҳақли.

Иккита нарсадан қутулиш қийин кечади: агар ўз ихтисосига ўралиб олинса — калтафаҳмлиқдан, бордию ундан четга чиқиб кетилса — асосsizлиқдан.

Ишонтириш — ҳар қандай илмнинг ибтидоси эмас, балки интиҳосидир.

Ҳеч нарса йўқотмайдиган одам бўлиш — ўта даҳшатлидир.

Ҳар бир кишининг феъли ва хулқ-атвори ўз мақсади йўлидаги интилишида намоён бўлади.

Одамларнинг хулқ-атворини улар ниманинг устидан қулишаётганига қараб билиб олиш мумкин.

Хайрихоҳлик йўқ жойда хотира ҳам ғойиб бўлади.

Енгил ҳукмронлик қилиб, қийин бошқаришга ўрганмоқ лозим.

Одамларнинг ўзлари ҳузуримизга келишса, биз уларни ўрганолмаймиз; одамларнинг қандайлигини билиш учун уларнинг ҳузурига боришимиз зарур.

Биз кўпинча тафаккуримиздаги хатолардан кўра, хулқимиздаги камчиликларни тан олишга осонроқ рози бўламиз.

Илм — инсоннинг ҳақиқий устунлиги мана нимада!

Нимани тушунмасалар, у — бегонадир.

Донишмандлик — фақат ҳақиқатдадир.

Гоялардан узоқлашган ҳар қандай одам, охир-оқибатда, ҳиссиётлар қулига айланади.

Жуда кўп одамлар ўзларини билган нарсаларини гўё тушунаётган қилиб кўрсатадилар.

Инсон тушуниб бўлмайдиган нарсани тушуниш мумкинлигига ишониши зарур, акс ҳолда, у бу ҳақда фикр юритмай қўяди.

Бекор ўтган умр бу — барвақт ўлим топиш демакдир.

Тажриба — бизнинг абадий ҳаёт муаллимимиздир.

Ҳис-туйғулар алдамайди, уларга қараб чиқарилган ҳукмларгина саробдир.

Жасур фикрлар шашка ўйинини эслатади: олдиндагилар ҳалок бўлишса-да, ғалабани таъминлайдилар.

Кимки кўп нарсага эришмоқчи бўлса, ўз олдига катта талаблар қўйиши лозим.

Нодонни ибрат қилиб, донони нодон этиб кўрсатишдан осони йўқ.

Бегона юрт ватан бўлолмайди.

Асосланмаган фаолият, у нимага йўналтирилмасин, ҳамisha муваффақиятсизликка олиб келади.

Вайроналик пайтида ҳар қандай сабаблар рўқач қилинавери, бунёд этишда эса — аниқлик талаб этилади.

Нафрат — норозиликнинг фаол ҳиссиёти, ҳасад эса мажҳулдир. Шунинг учун ҳасаднинг тез нафратга айланишига ажабланманг.

Юмор — даҳолик белгиларидан биридир, бироқ у қўпайиб кетгудек бўлса, сифати йўқолиб, сохта бўлиб қолади.

Мукамал санъат асари бу — инсон руҳий оламининг инъикосидир, у шу маънода табиат фарзанди ҳисобланади.

Ифоданинг ўзига хослиги барча санъатларнинг ибтидоси ва интиҳосидир.

Санъат асарининг афзаллиги ва устунлиги унинг мустақил ва ўзига хослигидадир.

Дид билвосита эмас, балки энг мукамал намуналарга қараб ривож топади.

Ҳар бир санъат асарида, у хоҳ катта ё кичик бўлсин, барча воқеалар моҳиятга бориб тақалади.

Рассомга қўйиладиган асосий талаб шуки, табиатни чуқур ўрганиб, унга уйғун ва ҳамоҳанг асарлар яратсин.

Буюк рассом на ўзининг ва на бошқаларнинг асарлари ҳақида фикр билдира олади.

Шаклни мазмун сингари обдон яхшилаб ишлаш керак; бироқ бу жараён хийла қийин кечади.

Материални ҳар бир киши кўриб туради; унинг мазмуни ижодкоргагина маълум, шакл эса кўпчилик учун сирлигича қолади.

Актёрлар, томошабинлар, сахна ва томошахона ҳам-жиҳатлигидагина яхлит нарса яратилади.

Шон-шуҳратни излаш керак эмас, унинг кетидан кивиш ҳам бефойда.

Ҳар бир ёзувчи машҳур бўлгунига қадар асарларида ўз-ўзини тасвирлаб, шу мақсадда ҳатто иродасига қарши бориши ҳам мумкин.

Кимга интилмоқ ёрдир, Ҳақ ўзи мададкордир.

Имкони йўқ нарса билан шундай муносабатда бўлиш керакки, токи унинг имкони топилсин.

Чекиш одамнинг ақлини пасайтиради: фикрлаш, ижод қилишга лаёқатсиз қилиб қўяди.

Чекишни текинхўрларга, ҳаётнинг учдан бир қисмини уйқуда ўтказадиган, бир қисмини ейиш, ичиш ва бошқа керак-нокерак ишларга сарфлайдиган ялқовларга чиқарганки, улар сўнгги учинчи қисмда нима қилишни билмасдан, умр жуда қисқа, дея зорланишдан бошқа нарсага ярамайдилар. Бу тахлит нусхалар учун трубка билан

севимли мулоқот, тутунни ҳавога пуфлаб маза қилиб ўтириш лаҳзалари битмас-туганмас ҳузур-ҳаловат манбаидир, негаки, бу нарса уларга вақтни ўлдиришга кўмак беради.

Пивоҳўрлик ҳам чекишга киради, чунки бу билан куйиб бораётган томоқ совитилади-да. Пиво қонни қуюлтиради ва тамакининг наркотик тутуни орқали кайф қилишни кучайтиради. Шу тариқа асаб томирлари ўтмаслашиб, қон томирга тикилиб қолиш даражасида қуюқлашади.

Чекиш атрофдагиларга очиқдан-очиқ ҳурматсизлик, безбетларча менсимаслик ҳамдир. Чекувчилар бутун те-варак-атрофдаги ҳавони бузишади ва ўз саломатлигини авайлаб, чекишга ружу қўймаган баъмани одамларни ҳам таҳарлашади. Чекувчи ўтирган хонага кирганда кимнинг кўнгли беҳузур бўлмайди дейсиз.

Ўзини билган
Раббини билар.

Фақат табиатгина бениҳоя бой ва фақат угина буюк санъаткор ярата олади.

Шеърият – инсоният бойлиги ва у ҳамма жойда минг-минглаб одамларда намоён бўлишига тобора кўпроқ амин бўлмоқдаман... Шу боис мен бошқа миллатларда нима борлигини завқ билан кузатаман ва ҳар кимга шундай қилишни тавсия этаман. Миллий адабиётнинг энди унчалик аҳамияти қолмади. Энди бутунжаҳон адабиётига гал келди.

Олий устуворликка эга бўлишда Шарқ шеъриятининг асосий фазилатини биз, немислар, руҳ деб атаймиз. Бироқ бундай имтиёздан фақат шоир эмас, балки бутун халқ фойдаланади.

Фарбни Шарқдан ҳеч ажратиш мумкин эмас.

Мен одам эдим, одам демак — курашчи демак.

Мен дунёда нимани билишга қодир бўлсам, буларнинг барини сен орқали биламан, эй, доно дилбар.

Таржимоннинг камчиликлари ҳақида қандай мулоҳазалар айтилишидан қатъи назар, унинг меҳнати бутун оламни бирлаштириш йўлида бажариладиган энг муҳим ва энг асосий иш бўлиб қолади.

Оригиналга шўнғиб кетган таржимон муайян даражада ўз миллатидаги ўзига хосликдан чекланади.

Инсоният учун нима нафратланарли бўлса, ўша нарса руҳни қийнайди, инсоният учун нима севимли бўлса, ўша нарса уни илҳомлантиради.

Инсоннинг ҳам хурсанчиликдаги, ҳам ғамгинликдаги аҳволи аксар пайтларда, аксар масалаларда деярли ўзгармайди ва ҳар бир авлод ўзини нима кутаётган бўлса, унга бир қадар уйғунлашиш мақсадида, аллақачонлар ўтиб кетган замонларнинг хурсандчилиги ва азоб-уқубатларига қайрилиб қарашга ҳамиша сабаб топаверади.

Шекспирнинг буюк руҳига жон бахш этган нарса реал оламнинг ўзидадир, унинг ўзидир... Адиб асарларининг улуғ асосини ҳақиқат ва ҳаётининг ўзи ташкил этади, шунинг учун унинг барча ёзганлари жуда ҳаққоний ва кучлидир. Унинг фазилати айнан ўз даврини акс эттирганидадир.

Олижаноб файласуфлар коинот ҳақида нима деган бўлсалар, бу Шекспирга ҳам тааллуқлидир. Шекспир бизни бутун дунё бўйлаб кездирди.

Майли, бизни атрофдаги воқеалик билан боғлайдиган жуда аниқ ҳиссиёт деб кўзни ҳисоблай қолайлик. Лекин ички ҳиссиёт, ҳар ҳолда, янада аниқроқ, унга сўз энг олдин ва соф ҳолда етиб боради, зотан, шу ички ҳиссиёт энг махсулдордир, кўз билан қабул қилинадиган юзаки нарса — биз учун ётдир, у бизга айтарли даражада чуқур таъсир эта олмайди.

Кўз билан кўришга қараганда тасаввур қилиш, тасаввурда — ҳаёлда «кўриш» осондир. Атрофда бўлаётган барча буюк, жаҳоний ҳодисаларнинг шабадалари, моҳияти, даҳшатли пайтларда одамлар юрагида сир бўлиб қолган нарсалар, одамларнинг руҳида кўрқиб-писиб тўпланиб-яшириниб олган нарсалар — буларнинг ҳаммаси ўшанда осонгина ва ўз-ўзидан очиқ кўриниб юзага чиқа бошлайди.

Бизнинг бузилган дидимиз кўзларимизни шу қадар хиралаштириб юборганки, бу қоронғилиқдан қутулиш учун биз деярли бошқатдан тугилишимиз керакка ўхшаб қолди.

Ҳаво беринглаз менга, сўзламоқчиман!

Бир вақтлар яшаган ва ҳозирги мавжуд бўлган миллатлар бир-бирларидан буткул узилган ҳолда, бир-бирларидан ўрганмай, бир-биридан фойдаланмай яшамаганлар (айниқса, маданият бобида). Модомики, шундай экан, немис ҳам хориждан маърифат олганлигидан, хориждагилардан, айтиқса, поэзияни ўрганганидан, унинг мазмуни ва шаклини олганидан уялмаслиги керак.

Ахир, ўзгалардан қандай яхши нарсалар олинган бўлса, улар ўзимизники бўлиб қолди. Ўзимизнинг соф маҳаллий-миллий бойлигимиз билан бир қаторда ё таржима орқали, ё қайта ишлаш орқали бошқалардан олинган нарсалар ҳам ўзимизникига айланиб кетади... Болаларни эса бошқа миллатларнинг хизматларини қадрлаш-ардоқлашга ҳозирданоқ барвақт ўргатиш керак.

Бошқа халқлар бизларнинг ўз муҳитимизда яратган асарларимизни олиб ўзлаштирсалар, бу биз учун олий даражада мақтовга арзийдиган нарсадир, шу билан бирга, бошқа мамлакатлардаги одамлар ўзга халқларнинг асарларини биз орқали олишлари ҳам шундай аҳамиятга эга. Агар биз таржималарда аффектациялардан озод бўлган шундай яқинлашувларга эришсак, унда аслиятдан қийналадиган бошқа юртдагилар товар ахтариб бизга мурожаат қилишади.

Германия менинг қалбим учун ҳам бениҳоя қимматлидир. Қайси соҳада ишламайлик ва қандай вазифада бўлмайлик, бари бир ҳар биримизнинг муқаддас вазифамиз — халқимизни ҳар томонлама тарбия қилишга бутун куч ва қобилиятимизни сарфлашдан иборатдир, токи у бошқа халқлардан ортда қолмасин.

Менинг ниятим Фарб билан Шарқни, ўтмиш билан ҳозирги замонни, форсий билан немисга алоқадор нарсаларни завқ-шавқ билан бир-бирига боғлаш ҳамда уларнинг урф-одатлари, фикрлаш тарзини ўзаро бир-бирига боғлиқ олиб қараш, бирини иккинчиси орқали тушунишдир.

Шеърят айрим нозиктаъб ва тарбиятли кишиларга авлоддан-авлодга мерос бўлиб ўтадиган хусусий мулк эмас, балки жумлаи жаҳонга, барча халқларга хос истеъдод меvasидир.

Ахлоқ — бизнинг шахсий эҳтиёжларимиз билан абалдий мурасага интилишимиздир.

Ахлоқийликнинг туб пойдевори эркин иродадир.

Санъат асари, шубҳасиз, ахлоқий натижалар касб этиши мумкин, лекин санъаткордан ўз олдига ахлоқий мақсад ва вазифалар қўйишини талаб қилиш — бу унинг ишини расво қилмақдир.

Инсон бошқаларнинг бахтидан бахтли бўлса, у ҳақиқий ҳаёт кечираётган бўлади.

Инсон учун битта буюк бахтсизлик бор: бу — унинг қалбини ҳақиқий ҳаётга мутлақо таъсир кўрсатмайдиган ёки уни меҳнатдан чалғитадиган ғоя қамраб олишидир.

Ўз тепамиздаги ҳеч бир нарсани эътироф этмаслигимиз эмас, балки айнан ўша тепамиздаги нарсани ҳурмат қила билишимиз бизга эркинлик беради. Чунки бундай ҳурмат бизнинг ўзимизни ҳам юксалтиради.

Бурч — ўз-ўзинга амр этишга бўлган муҳаббатдир.

Сенинг бурчинг — кун талабидир.

Характер ҳар ким ўзини намоён эта оладиган мақсадлар сари кучли интилишдир.

Ҳеч бўлмаганда ўз шахсини йўқотиб қўйиш хавфидан ўзиликни намоён этишга интилиш кучли характер деб аталади.

Агар мен ўзимнинг ўзимга ва ўзимнинг ташқи дунёга муносабатимни била олсам, буни мен ҳақиқат деб атайман.

Маслаҳат сўраган — аҳмоқ, маслаҳат берган — такаббурдир. Фақат ўзинг иштирок этмоқчи бўлган иш борасидагина маслаҳатлашиш мумкин.

Билим қанчалик чуқур ва тўлиқ бўлиши лозим эса, муҳаббат, айниқса, эҳтирос шу қадар қудратли ва жонли бўлмоғи керак.

Ким онгли равишда ўзини чеклай олса, у камолотга жуда яқиндир.

Биласанми, жасад — зиндондир, жонни алдаб унга қамаганлар.

Мен, худди ит сингари, бир неча ойлаб азоб-уқубат чека туриб сукут сақлай олдим, лекин муттасил ўз мақсадим сари интилдим. Ниҳоят, уни амалга ошириш кези келганда, мен ҳеч нарсага қарамай, бор кучим билан мақсад сари отилдим. Қандай азоблар чекмадим! Кўпинча энг олижаноб ишларим учун мени қисти қафасга олдилар.

Таржима — бу қандайдир учинчи адабиёт.

Бизни тасаввур ва тушунчаларимиз имконияти доирасида нотаниш мамлакатлар билан таништирадиган таржималарда асосий эътибор ушбу асар мансуб халқнинг хусусиятларини кўрсатишга қаратилади.

Биз таржима жараёнида нотаниш юртларга саёҳат қилгандай бўламиз, аммо амалда ўзгаларнинг фикри ва ҳиссиётларини ўзлаштириб, ўз фикр ва ҳиссиётларимиз сифатида ифодалашга интиламиз.

Аслиятга ўхшаш таржима яратиш, бу асл нусханинг ўрнини босмаса ҳам, лекин, ҳарқалай, ўринбосар бўлишга даъво қиладиган таржимадир. Бу юксак ва баркамолликка элтадиган таржимадир.

Архитектура – тилсиз мусиқа.

Ялқовлик ва хато тушуниш адоват ва макрдан кўра кўпроқ ёмонлик келтиради.

Ёшлик ўқитишдан кўра рағбатлантиришни кўпроқ яхши кўради.

Инсоннинг хулқ-атвори унинг қиёфаси акс этадиган кўзгудир.

Ўз душманларининг камчиликларига умид қиладиган одамлар бор; бироқ бундан ҳеч бир иш чиқмайди. Мен доимо ўз рақибларимнинг хизматларини назарда тутиб келдим ва ундан ўзимга фойда олдим.

Вақтнинг бой берилиши, айниқса, кўп нарса биладиганлар учун огир йўқотишдир.

Кўпчилик одамлар яшаш учун вақтнинг кўп қисмини иш билан ўтказадилар, озгина бўш вақт уларни шунчалик

ташвишлантирадики, улар ҳар хил йўллар билан ундан қутулишга уринишади.

Вақт – қайсарликнинг содиқ иттифоқчиси.

Кўрнамаклик – ожизлик белгиси. Буюк кишилар ҳеч қачон кўрнамак бўлмайдилар.

Характер катта ишда ҳам, кичик ишда ҳам ўзингни лаёқатли деб ҳис қиладиган амални изчил рўёбга чиқаришдир.

Инсоннинг вазиятни мумкин қадар кўпроқ ўзи белгилаши ва ўзи томонидан вазият белгиланиши учун мумкин қадар камроқ имконият қолдириши унинг буюк хизмати дир.

Уста ўзини тийиши билан уста.

Даҳодан талаб қилинадиган биринчи ва охири талаб – бу ҳақгўйликдир.

Ақл ёрдамида тузатиб бўлмайдиган аҳмоқлик мавжуд эмас, аҳмоқлик туфайли путур етмайдиган донолик ҳам йўқдир.

Бизнинг душманларимиз ўзларича бизни рад этадилар: ўз фикрларини такрорлайверадилар ва бизнинг фикримизни эътиборсиз қолдирадилар.

Ўз замондошлари учун кичкинагина хайрли иш қилганлар асрлар оша яшайдилар.

Биз ўз истакларимизга эгалик қиляпман деб тасаввур қилган пайтимизда истакларимиздан ҳар қачонгидан кўра кўпроқ узоқ бўламиз.

Фақат бир марта яшайсан.

Ҳаёт — ҳазил, бунинг устига ноҳўя ҳазил. Бир қарасанг — ҳеч нарса йўқ, бир қарасанг — уй тўла одам.

Эҳтиёткорлик осон иш, афсус-надомат эса кўп оғир юмуш.

Агар нарсаларга қизиқишни йўқотсанг, хотирадан ҳам айрилсан.

Инсон дунёни қай даражада идрок этса, ўзини ўзи ҳам шу даражада англай олади.

Билим — чексиз, у эътиқод билан чиқиша олмайди.

Ўзини ўзи англаш ҳеч бир хурсандчиликка олиб келмайди деб ҳисоблайман.

Санъат сўз билан ифодалаб бўлмайдиган воқеликнинг воситачисидир.

Ҳар бир ижодкорда жасоратнинг куртаги бўлади, унинг-сиз ҳеч бир истеъдодни тасаввур қилиб бўлмайди.

Хоҳ катта, хоҳ кичик бўлсин, ҳар бир санъат асарида барча нарса концепцияга бориб тақалади.

Шоир – илҳом соҳиби. Шоир уни бўйсундира билиши керак.

Ҳақиқат улкан машғаладир: биз куйиб кул бўлмаслик учун уни қурқа-писа айланиб ўтишга уринамиз.

Донишмандлик фақат ҳақиқатга суянади.

Биз аслида ўзимиз ҳукм чиқара олмайдиган китоблардан ўрганамиз. Биз ҳукм чиқара оладиган китоб муаллифи биздан ўрганиши керак.

Ҳамма нарсани билиб олиш мумкин бўлган, бироқ ҳеч нарсани тушуниб бўлмайдиган китоблар бор.

Биринчи тугмани тўғри қадамадингми, қолганларини ҳам рисоладагидек қадай олмайсан.

Танқиддан қутулиб ҳам, ҳимояланиб ҳам бўлмайди, қасдма-қасдига иш тутиш керак, шунда у кўникади.

Севгининг ақлга ҳеч бир алоқаси йўқ.

Кимки эришиш мумкин бўлмаганга эришишни истаса, менинг учун мукаррамдир.

Ўзининг нокомил эканлигини англаш мукамалликка яқинлаштиради.

Кимки фаолият кўрсатмоқчи экан — тинчлигини унутсин.

Фаол нодонликдан кўра кўрқинчлироқ нарса йўқ.

«Нима» эканлигини, албатта, ўйлаб кўр, бироқ «қандай қилиш»ни ундан ҳам кўпроқ ўйла.

Қобилият олдиндан берилади, бироқ уни удалай билиш керак.

Табиат ҳазилни ёқтирмайди, у ҳамма вақт ростгўй, доимо жиддий, ҳамиша қатъиятли, ҳар доим ҳақ; хато ва янглишишлар одамларнинг ишидир.

Табиат ўз ҳаракатида тўхташ нима эканлигини билмайди ва ҳар қандай фаолиятсизликни қатл этади.

Ҳеч нарса билмайдиган ҳамма нарсага ишонади.

Ҳақиқий саховатли киши ҳеч қачон ўз соясига — шон-шўхратига қиё боқмайди.

Ҳазил-мутойиба — даҳоликнинг унсурларидан бири.

Хурофот — бу ҳаётнинг шеърляти.

Фараз — бино олдида барпо этиладиган ва бино тайёр бўлгандан кейин бузиб ташланадиган ҳавоza.

Кўп биладиган эмас, ўзини яхши биладиган ақлидир.

Мақсадга яқинлашганинг сари қийинчиликлар кўпаяди. Бироқ ҳар бир киши ўз йўлини юлдузларга ўхшаб шошилмасдан, лекин мўлжалланган мақсадга изчил интилиб босиб ўтсин.

Гарчи қўлга киритилмаган бўлса-да, юксак мақсадлар эришилган кичик мақсадларга қараганда қадрлидир.

Кимки кўп нарсага эришмоқчи экан, ўзига юксак талаблар қўйиши керак.

Барчасини янгидан бошлаш хоҳиши инсонга хос хусиятдир.

Кимки ўзини катта тутмаса, у ўзи ўйлаганидан кўра яхшироқдир.

Ўзини тия олган виждонли одам жуда устомон уддабуронларнинг макр-ҳийлаларини ҳам яққол кўра олади.

Бахтли одам мўъжизаларга ишонмайди.

Ишонч билан сўзла — сўзлар ва тингловчиларга таъсир ўз-ўзидан келади.

Биз ҳеч ким бўлмаслигимиз керак, бироқ биз ҳамма бўлишни хоҳлаймиз.

Ҳозирча барча нарса бой берилмаган экан, демак, ҳали ҳеч нарса йўқолмаган.

Матбуот эркинлигини суиистеъмол қилмоқчи бўлганлар у ҳақда кўпроқ айюҳаннос солادилар.

Халқ қаримаиди ҳам, ақли ҳам бўлмаиди; халқ доимо ёш болалигича қолади.

Ҳаётдан кўзланган мақсад — бу ҳаётнинг ўзидир.

Абадий назокат бизни юксакликка чорлайди.

Ўзини нигоҳлардан эркинман деб ўйлаган куллардан бечора қулик йўқ.

Яхши кайфиятни ушлаб қолинг — чунки у бизни фақат онда-сонда йўқлаб қолади.

Гёте ҳаётидан ҳангомалар*

Саёҳат қилиб юрган Гёте кафега кириб, ўзига бир шиша вино буюрди. Винони ичишдан олдин озгина татиб кўрида, кейин унга сув аралаштирди.

Айни пайтда қўшни столда бир гуруҳ талабалар ҳам вино ичишиб, кайфичоғлик қилишар, шовқин-сурон авжида эди. Улар қўшни столдаги жанобнинг винога сув қўшиб ичаётганини кўришиб, унинг устидан кулишди. Улардан бири Гётедан сўради:

— Айтинг-чи, ҳурматли жаноб, нега шундай мазали ичимликка сув аралаштирдингиз?

Гёте унга жавобан деди:

— Ёлғиз сув соқов қилади, бунинг исботи сувдаги балиқлар; ёлғиз вино телба қилади, бунинг исботи манави жаноблар; мен ҳар иккаласидек бўлишни истамаганим учун винони сувга аралаштириб ичяпман.

Гёте Ваймар боғида сайр қилиб юрарди. Торгина бир йўлакда ўз танқидчисига дуч келиб қолди. Бу танқидчи Гёте асарларини миридан-сиригача текшириб, мудом тирноқ остидан кир қидирарди. Улар рўпарама-рўпара туриб қолишганда танқидчи кеккайиб:

— Мен аҳмоққа йўл бермайман, — деди.

— Мен эса йўл бераман, — деди Гёте ва жилмайиб унга йўл бушатди.

Гётенинг ошхонасида югурдаклик қиладиган бола бир куни ошхонадан катта балиқни ўғирлаб, уни пальтосининг остига бекитганча боғдан чопиб ўтиб борарди. Дераза олдида турган Гёте иттифоқо боланинг этадиган чиқиб турган балиқнинг думини кўриб қолди.

* Янглиш Эгамова таржималари.

— Ҳой бола! — чақирди у қатъий оҳангда.

— Жаноби олийлари нима буюрадилар? — сўради бола довдираб.

— Буйругим шуки, бундан буён мабодо балиқ ўғирламоқчи бўлсанг, ё узунроқ пальто кий, ёки бўлмаса, балиқнинг кичикроғидан ол.

Ваймарлик бир таниш хоним Дрезденда Гётени учратиб қолди ва нима учун эски шляпада юрибсиз, дея суриштира кетди. У шу қадар ёпишиб олдики, охири шоир, энди янгисини сотиб оламан, деб ундан зўрға қутулди. Улар қайта учрашиб қолишганда Гёте ҳалиям ўша шляпада юрарди.

— Бу нимаси, жаноб Гёте!

— Бу менинг айбим эмас, марҳаматли хоним, — жавоб берди Гёте тавозе билан, — қанча изламайин, ҳеч қаердан ўзимга лойиқ шляпа тополмадим.

Оломон ҳисларни ютувчи бало,
Сурон — тафаккурни кўмгувчи гирдоб.

Бас, ўйлар тошқинин тиндирилсак биз,
Мукамал гўзаллик шунда туғилар.
Жилванинг умридур бир лаҳза фақат,
Авлодларга қолур ҳақиқат, санъат.

Замонга ёр бўлиш кичкина ишмас,
Чин дилдан кулдириш бачкана ишмас.
Кулки — зар, кучада ётмас, азизим.

Тўдани ҳангу манг қилолган одам
Унинг юрагига бўлолгай ҳоким.

Санъатда косиблик — козибликка тенг.

Дўстим, ҳар ҳунарнинг ўз амали бор,
Тахтага арра-ю, темирга сандон.

Хонимлар томоша кўрмоққа тугул
Кўрсатмоққа келур фақат ўзларин.

Менда тангри бермиш олий ҳуқуқ бор,
Сени деб мен уни лойга қормасман.

* Иоганн Вольфганг Гёте. Фауст. — Т.: Фафур Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1985, Таржимон Эркин Воҳидов.

Шеърият қалбларни ёқур не сабаб?
Наҳот боис бўлса баландпарвоз гап!
Шоир юрагида пинҳондир олам,
Жаҳоний уйғунлик унда мужассам.

Кимдир ул, забт айлаб Олимп маснадин,
Тангрилар посбони бўлолган қодир?
Улдир одамзоднинг буюк қудратин
Қалбида мужассам айлаган шоир.

Ҳар ким ўз қалбини ўзи англамас,
Уни кўрсатсангиз очар кўзини.

Кимки тутиб олган бўлса ўзини,
Унга асар қилмас турфа эртақлар.
Қайтиб бергин менга ёшлигим, у пайт
Ўзим гадо ва лек кўнглим шоҳ эди.

Дерларки, кексалик келгач доимо
Болалик қайтармиш, ҳайрон қоламиз.
Аслида ҳаммамиз ўлгунгача то
Оламдан ғофилмиз — гўдак боламиз.

Шеърий кайфиятни тек кутган шоир
Умр сўнгигача кутиши мумкин.
Агар шоир бўлса чинакам олғир
Илҳом этагидан тутиши мумкин.

Тезгина киришинг, фурсат кутмайди
Шартта қилинмаса ҳеч иш битмайди.
Кун ўтдими тамом қайтмайди у ҳеч,
Иш жilовини тутинг, то бўлмасин кеч.

Бутун коиноту юлдузли олам —
Шу кичик сахнада бўлмиш жамулжам.
Осмон қабатларин баридан ўтиб,
Бунда тушмоқ мумкин токи жаҳаннам.

Инсон — коинотда кичкина худо,
Шундай яралган у азал ибтидо.

Кечир, гарчи унга бердинг башар от,
Аmmo яшаётир мисли ҳашарот.
Худди чигирткадек хас-чўплар аро
Гоҳ учар, гоҳ сакрар, гоҳ тузар наво.

Раҳмат, тангрим. Ўлик зотларда менинг
Зарра ишим йўқдир. Улар не даркор?
Мени тортар ўзига фақат тирик жон,
Юздаги қизиллик, юракдаги қон.

Зулматдан йўл топиб чиқолур инсон.
Унга чироқ бўлур мен берган идрок.

Инсон табиати уйқуга мойил,
Сен унга қутқу сол, туртиб тур доим.
Атрофида айлан, қўзғот эрта-кеч,
Ҳар замон бедор тут, ором берма ҳеч.

Олам гузаллиги завқ берсин сизга,
Кимки юрагида шавқ билан яшар —
Кимки алам чекар, ёнар, курашар,
Ёру ҳамроҳ бўлсин юрагингизга.

Илоҳиёт ила банд бўлдим,
Файласуфи хирадманд бўлдим.

Илми ҳуқуқ, илми табобат —
Барчасини ўргандим, фақат,
Фақат менга бир нарса аён:
Нодон эдим, нодонман ҳамон.

Кимлигимни биламан, аммо —
Фурур ила санамам асло
Ўзни олам боғибони деб,
Аҳли одам чароғбони деб.
Топганим йўқ бойлик ва шуҳрат,
Тотганим йўқ ҳаётда лаззат.

Токи мен гўр, жаҳолатга банд —
Санамайин ўзни донишманд.
Танҳоликда билайин, олам
Қай куч ила уйғун эрур, жам.
Кунгил бермай нодон бидъатга,
Токи етай туб ҳақиқатга.

Танҳоликнинг дарди юракда.

Борлиқ кўз олдимда мисоли суврат,
Гуё менинг ўзим холиқи кудрат,
Гуё илкимдадир жаҳоний миръот,
Гуё кафтимдадир бутун коинот.
Аён булмиш менга бир доно ҳикмат:
«Сенинг ёнингдадир руҳлар дунёси,
Эшиги қулф эмас, сен кўрсан фақат.
Сени чўмилтирса саҳар зиёси,
Кўз очсанг, бу дунё мана, марҳамат».

Қани журъат, эй, олий одам!
Туйғуларинг оташи қани?

Эй сен, тирикликнинг бетинч даҳоси —
Менинг тимсолим!

Йўқ! Ақлинг зиёси
Кашф этган руҳ фақат сенга ошино.

Чинакам иқтидор йўқ бўлган жойда
Пешона теридан қанчалик фойда?!

Ақлу заковатда бўлолса устун,
Воизу носихнинг имони бутун.
Кимки ўзи танбал, ҳам зеҳни ўтмас,
Аён ҳақиқатдан бир қадам ўтмас.
Бўлмагач янгилик излашга тоқат,
Ўзгалар фикрини такрорлар фақат.

Ва лекин бўлмаса фикр ва туйғу,
Юракдан юракка йўл йўқдир асло.

Ҳалол обрў олиб ўрганинг ҳар вақт,
Маъни денг, берилманг ортиқ оҳангга.
Қуруқ сафсатаю ваъз эса фақат —
Жаранглаб тургувчи қалбаки танга.
Кўнгилда шавқ ўти ёнса чинакам,
Чиройли сўзларни ахтармас одам.
Гар маъни пуч бўлса, қофиялик сўз,
Оҳангдор жумлаю чиройли мақол,
Кўнгилни ғаш қилур бамисоли куз —
Хазон япроқларин учирган шамол.

Умрининг ярмини берар баъзилар
Етиб олмоқ учун булоқ бошига.
Лекин ярим йўлда кўпи чўзилар
Урилиб жонбозлик харсанг тошига.

Қоғоз боса билмас кўнгил ташнасин,
Тафаккур мифтоҳи китобда эмас.

Ҳаёт асрорига интилган ҳар кас
Ўз қалбидан топар сирлар чашмасин.

Нақадар завқлидир ўрганиб билмоқ.

Ўтмиш асрларга қўл урманг асло!
Ечолмаймиз сирли мозий муҳрини.
Мударрислар айтган замон руҳини
Уларнинг ўз руҳи, фикри деб англанд.
Бу — ўтмиш ҳақида эртақдир. Уни —
Ҳақиқий ўтмиш деб деб айтурлар, аттанг.
Баъзилар ўтмишни қилганда хаёл,
Бир ҳужра кўринур — тула чувринди.
Баъзиларга эса ўтмиш бамисол
Кўғирчоқ ўйини бўлиб кўринди.
Эмишки ажодлар бўлмишдир бир чоқ
Бозигар қўлида тирик ўйинчоқ.

Билмоқ ўзи нима? Гап шунда, дўстим,
Бу жабҳада ҳали кўп нарсаси ишқал.
Олам сирдонига калит топганлар,
Қалб ўйин очганлар бўлган хору зор.

Рост, ҳаёт заҳмати қийнамас бизни, —
Ўзимиз тўсамиз ўз йўлимизни.
Қорин деб ўтурмиз фоний дунёдан,
Юрак ташналиги бизга бегона.
Юксак мақсадларни кўзлаган одам
Бизларда саналур далли девона.
Энг гўзал, мусаффо, сирли туйғулар
Ҳаёт гирдобиди янчилар, ўлар.
Гоҳ илҳом забт этса кўнгиллар кунжин,
Учурмиз чулғаниб мовий туманга.
Лекин елкамизга осилган хуржун
Дарҳол олиб тушар бизни тубанга...
Шафқат, номус деймиз, аслида булар,

Ожизлик юзига тортилган ниқоб.
Турфа хил сабабу узр ягона
Кунгилни алдамоқ учун баҳона.
Бола-чақа деймиз, уй-жой ва хотин...
Гоҳ утдан қурқамиз, гоҳида сувдан.
Йўқ, булар ожизлик солган қурқувдан,
Зоҳир ҳадик эса, тубанлик ботин.

Ҳа, минглаб китобдан топдим бир маъно:
Доимо азобда яшаган одам,
Бахт эса ҳамиша бўлган истисно.

Табиат уз сирин ганжина таҳлит
Тилсим қопқаси-ла айламиш ниҳон.

Мерос сақламоққа лойиқдир фақат
Ўзи ҳам бир мерос қолдиргувчи зот!

Ҳар янги лаҳзанинг меваси лазиз.

Сени олқишлайман, эй қутлуғ шарбат.
Кунглим топинади сен томон фақат,
Инсон яратолган энг буюк неъмат!

Тангрилар олдида инсоннинг куни
Зарра кам эмасдир, этгил намоён.

Муъжиза имоннинг суюк фарзанди.

...Майлига дунё
Ўз аҳли қонига олуца бўлсин.
Борлиқ остин-устун бўлсину аммо...
Аммо менинг уйим осуда бўлсин.

Не учун сиз таъзим қилурсиз менга?
Бош эгинг шафқатни ато этганга.

Отанинг маслаги фарзандлар учун
Ҳар нарсадан қутлуғ бўлмоғи керак.

Ул инсон бахтликим, бу зулмат аро
Ҳидоят йўлини излар дамо-дам.
Аён нарсалардан фойда йўқ асло,
Сирлар дунёсига интилар одам.

Не учун, не учун йўқ менда қанот?
Қуёшнинг кетидан қувлашиб учсам.

Олдинда ёруг кун, ортда қаро тун.

Кўнгил парвоз истаб талпинади, бу –
Барча одамзодга қадрдон туйғу.

Қувончдан фалакда учарман агар
Қўлга тушиб қолса нодир бир асар.

Сен-ку ит, одамзод феъли галати –
Ҳаргиз чин донишдан кулмоққа тайёр.
Ўзидан баландга ҳуриш одати
Ажабо, наҳотки итларда ҳам бор?

Сўз сен учун ахир ҳеч нарса эмас,
Сенга фақатгина амал муқаддас.

Ҳар амалнинг ўзга номи бор аммо,
Англаб олмоқ учун сенинг зотингни
Билмоқ кифоядир фақат отингни.

Мен ҳаргиз ёмонлик тилаб —
Яхшилик қилғувчи кучнинг бир қисми.

Манманлик — бу гофил одамзодга хос.
Бутун деб биларлар улар ўзларин.

Поён билмас Йўқлик олами аро
Кичкина заррадир бу Борлиқ дунё.

Қаён боқма — ерда, сувда, ҳавода
Ҳаёт куртаклари мангу намоён.

Демак, дузахнинг ҳам қонунлари бор,
Буни билиб қўймоқ албатта даркор.

Қай либосда бўлмай, барибир қалбим
Сезажак не ғусса бўлса дунёда.
Ёлғиз сафо учун кексайиб қолдим,
Беҳавас бўлмоққа ёшман зиёда.
Не берур мен ўзим билмаган олам?
«Тобе бўл, сабр ила чека бер алам!»
Шу — такбир бизларга азал ибтидо,
Шу — мангу қулоқда янграган нидо.

Яхши меҳмон эмас ва лекин ўлим.

Қомусул аъламмас, билгичман, холос.

Лаънат, адо қилгувчи бизни
Қунгилдаги такаббурга ҳам.
Лаънат, мурғак ҳисларимизни
Алдагувчи тасаввурга ҳам.
Лаънат сенга, бизни банд этган
Турмуш ўйи, оила, шуҳрат...
Барчасига чидармиз, ҳайҳот,
Лаънат бўлсин сабру бардошга.

Куйлар, тингла жим.
Куй тўла ақл.
Мағзини чаққил.
Дерлар: — Одамзод,
Кишанларни от.
Оламга қўз оч,
Тор қулбангдан қоч...
Қанчалик бемаъни бўлмасин муҳит,
Барибир одамсиз яшолмас одам.

Мен замин ўғлиман, шунда ягона
Менга ошинодир ғам, шодиёна.

Билармисан, нелар истайди инсон?
Унинг орзуларин тушунсанг зора!

Неъматинг асрори менга аёндир:
Бугун куртак ёзса, эрта хазондир.

Агар мен бир онни улуғлар бўлсам,
«Тўхта, эй сония!» — деб айтсам агар,
Сенинг тутқунингман майли ўша дам.

Ҳеч сўздан қайтиш йўқ, бўлгин хотиржам.
Тафаккур қилишдан агар тўхтасам,
Барибир эмасми жоним олса ким.

Билгинки, инсонда субут бўлса оз,
Ёрдам бера олмас ҳеч қандай қоғоз.
Аксинча, қоғозлар гирдоби аро
Ҳали ҳам инсоннинг сўзи муқаддас.
У ўша сўз учун, қоғоз учунмас —
Қурбон бўлмоққа ҳам тайёрдир ҳатто,
Таажжуб қиламан, нечун одамлар
Эътиқод қилурлар хатга, муҳрга.
Қоғоз — фақат қоғоз, сўз эса гавҳар,
Қоғоз — йиртилгунча, сўз-чи — умрга.

Қон — ўзгача шарбат, йўқ унга қиёс!

Инсонликдан ягона фаҳрим —
Коинотга бергувчи тузум
Буюк руҳ-ла сўзлашдим ўзим.

Менинг учун олам жумбоқдир,
Тафаккурдан жуда йироқдир.

Элтса фақат шиддат карвони,
Ўзлигини топура одамзод.

Тор қафасдан қутулган юрак
Эл дардига бўлсин ошиён.

Тириклик бу — мисоли чандир,
Минг йилларким, тишларим банддир.

Бу оламни қамрамоқ бутун
Амалидур ёлғиз тангрининг.

Лекин жуда олис камолот йўли,
Берилган умр ҳаддан зиёд оз.

Фикрингда жам бўлур бу мавжуд дунё,
Ўзинг микрокосма бўлурсан танҳо.

Сен — ўзингсан, ўзга ҳеч кимса эмас.
Миллион жингалаклик соч тақсанг гарчанд,
Пошнангни бир қарич қўтарсанг баланд,
Барибир — ўзингсан, уринмоқ абас.

Калта ўйламоқдир бандалар иши,
Сен ҳам бошқалардан эмассан ортиқ.
Бор экан кўксингда ҳаёт оташи,
Сенга тангри бермиш омонат тортиқ.

Китоб бандаси бу — бошвоқсиз ҳайвон,
Юлқиниб чопишдан ўзгани билмас.
Атрофида не бор — йўқ унда ҳавас,
Гулу чечакларни қиладур пайҳон.

Илм менга — тириклик — ҳаёт!

Истагимга йўқ сира поён,
Ҳар соҳанинг олими бўлсам.
Сирин очса менга ер, осмон,
Сув, ҳаво-ю, табиат — олам.

Ўтказманг ҳеч фурсатни бекор,
Илм олишда тартибот даркор.

Олим бўлмоқ учун мукаммал
Мантиқ илмин эгалланг аввал.
У ақлий чархлайди бардам,
Ўргатади интизомга ҳам.

Инсон ақли бамисли дастгоҳ,
Бунда ҳам бор дастак ва шона,
Бунда ҳам бор ўриш ва арқоқ,
Мингни боғлар бир ип ягона...
Қанча билманг оламни аммо,
Қанча солманг борлиққа нигоҳ,
Бу тафаккур аталган дастгоҳ
Туқиёлмас ҳаётий мато.

Неким билмоқ мумкин эмасдир,
Чуқур дея атамоқ басдир.
Сўз кўп — силлиқ, ҳар ҳолатга мос,
Машаққатдан қилувчи халос.

Аён, неки хатга тушди, бас,
Уни асло йўқотиб бўлмас.

Кўҳна қонун ақоидлари
Бамисоли ирсий хасталик...
Тирикликнинг қонуни ўзга,
Аммо уни илмаслар кўзга.

Сўзни маҳкам ушланг, тўғри йўл
Элтар сизни ишонч қасрига.

Куруқ сўзнинг ўзидан доим
Назариёт яратар олим.
Билмоқ керак сўзни муқаддас,
Сўзни асло рад этиб бўлмас.

Олам аро бўлса қанча сир —
Барчасини ўрганинг бир-бир.

Ким виқорни касб этса — азиз,
Халойиқнинг ҳурмати анга.

Назария — қуруқ оғочдир,
Аммо яшнар ҳаёт дарахти.

Шодлик оламига бўлардим эга —
Андак енгилтаклик етишмас менга.

Яшашга ўрганиш унча қийинмас,
Шарти шу — ўзингга ишонч бўлса бас.

Ҳавас зўру аммо қобилият оз.

Бу қандай гўзаллик, тафаккур билан
Унга бовар қилмоқ мушкул ниҳоят.

Кўп фасллар кечди, ўтди кўп замон,
Илму маърифатдан ўзгарди олам.
Олам — янги, демак, янги шайтон ҳам.

Олам-ку шайтону ножинсга тулган,
Уларга ҳурмат-ла қилурлар назар,
Аммо ёмон отлиқ биз – шайтон азал.

Шундай одамлар бор, улар талаби –
Кўринган гунчани албатта узмоқ.
Гуё улар учун яралган олам,
Улар учун ишқ ҳам, бор гўзаллик ҳам.
Муқаддас туйғу йўқ уларда бироқ –
Сен ҳам ўшаларга ўхшама, ўртоқ.

Ўйлаб кўр, биринчи кўришдан бошлаб
Мақсадга етмоқнинг не қизиғи бор?
Шириндир висолга уриниб етмоқ,
Тезда қўлга кирган ишқ ҳам беқадр.

Эй, севги деб аталган туйғу,
Борлиғимга бўл сен ҳукмрон.

Ўз нафси балосин енга олса ким,
Мурод-мақсадига етади доим.

Ажаб, совга қилиш – ошиқнинг дарди!
Мумкин бўлса, ҳатто кўкдан моҳитоб –
Юлдузларни олиб ёрга берарди.

Ғамдан қўрққан кулмас шодлик боғида.

Биламан, боқиймас тириклик ўзи,
Биламан, жоизмас мангулик сўзи.

Ёшликка ярашар изламоқ, кезмоқ,
Ҳаёт нима — йўқдир заррача парво.
Лекин қариликда танҳо ва бўйдоқ
Қора ерга бормоқ кўп огир савдо.

Ишон, инсондаги дониш ва ҳикмат
Бемаъни кибрнинг белгиси фақат.

Э, воҳ, нечун поклик, соддалик
Билмас бу дунёда ўз баҳосини.

Гап борки, ўз уйинг, жуфти ҳалолинг
Дунёча бойликдан кўра афзалроқ.

Оламда шодлик бор —
Икки юракни
Боғлагувчи шодлик фақат дунёда.

Севгининг сўнги бу — оламнинг сўнги.
Йўқ, сеvgи мангудир,
Муҳаббат мангу.

Илоҳий ҳисларни асрамоқ жонда
Ва танҳо изламоқ роҳи ҳидоят.

Тангри яратди-ю аёл билан эр —
Бири-бирига мойил берди эҳтирос.

Оҳ, дилбар оғуши мен учун жаннат,
Барча лаззатларнинг етук камоли.

Берк кучага кириб қолса гар аҳмоқ —
Олам тугади деб қилади гумон.

Ким менга азиздир — унга жон фидо,
Аҳли саждалардан кулмасман аммо.

Ҳақиқатда йўқми теграмизда бу —
Сену мен сезгану сезмаган дунё?
Шу дунё бағрида борлигини бил,
Ҳаёт бутунлигин англа доимо.

Барча гап туйғуда, сўз эса фақат
Нурафшон фалакни тўсгувчи тутун.

Қизлар орзусига эътиқод йўлдош.

Қанча эътиқодли бўлса агар эр,
Бўлур хотинига у шунча ювош.

Қизнинг юрагида эътиқод — ёғду.

Албатта совгами? Усиз ҳам, ишон,
Мумкиндир оламда кўнгил яйратиш.

Миршабни кўндириш мумкин амаллаб,
Иш қозига етса бутунлай расво...

Эрлар бунча секин одимлар?
Нега бунча чопар хотинлар?
Қайда бўлса қиёмат, бало —
Хотин зоти олдда доимо.

Тугун ечилгани билан тугамас,
Бўла берар яна янгиси пайдо.

Халойиқ хотинлар каби бевафо,
Ёшлар томонига оғади доим.

Замон ўтиб кетди қолдириб доғда,
Ўша хотиралар кўнгилда ҳамон.
Бизлар ҳукуматни бошқарган чоғда
Олтин замон эди, ҳа, олтин замон.

Не қилай отин.
Айт, ким нега келган дунёга?

Танлаш бўлмас ишқда, ҳавасда.

Олтин тўй надур ўзи?
Эллик йил турмуш!
Олтиндир умр ўзи
Ўтса беуруш.

Яшай десанг бахтиёр,
Кулфатдан йироқ,
Вақтида висол даркор,
Вақтида фироқ.

Курбақага ўргимчак
Оёғини бер.
Пайдо бўлар ўргамчик
Бадиҳа ё шеър.

Бир замонлар бизлар ҳам
Ёш эдик сиздек.
Вақт келарки, сизлар ҳам
Бўлурсиз биздек.

Агарда борлиқ бутун
«Мен»да бўлса жам,
Демакки «мен»да бу кун
Дониш жуда кам.

Фараз муҳим ҳар ишда:
Эзгудан фараз,
Ажинадан фаришта
Ясайди фараз.

Ишонч менга ҳеч қачон
Бўлмаган йўлдош.
«Шайтон» билан «даргумон»
Ахир оҳангдош.

Ажабо, парвоз қилмоқчи бўласану бошинг айланиб
қолишидан қўрқасан.

Ҳа, гап қайтарганни йўқ қилиш золимларнинг азалий
одати!

Шижоатни қил одат,
Ўйчилик зарар.
Кимки бўлса оқил, мард,
Шуники зафар.

Ҳаёт чуққисига интилуру юрак,
Ором уйқусидан уйғонур дунё.

Биз ҳаёт шаъмини бўлурмиз ёқмоқ —
Лек тақдир аланга бергай бир жаҳон.

Ким биров молини ўғирлаб сотар,
Ким биров хотинин кучоқлаб ётар.
Ибодатхоналар мулки талондир,
Ҳеч кимдан қўрқмаса ўғри — ёмондир.

Курсида бепарво ўлтируру қози,
Ҳақиқат қидириб келганлар ҳайрон.

Золимлар ҳаддидан ошмасми бебок,
Ҳакамларнинг ўзи бўлгач мадакдор.
Айбдорлар бунда фариштадек пок,
Беайб бечоралар эса айбдор.

Қози беролмагач ўғрига жазо
Демак, шерик бўлур унга ўзи ҳам.

Биз уларга шунча ҳуқуқ бердикки,
Ўзимиз ҳуқуқсиз қолдик оқибат.

Олим мана шундай беради таълим:
Унинг учун йўқдир неки номаълум.
Нимани қўл билан тутолмаса ул —
Оламда бор демак эмасдур маъқул.
Неники санашга етмаса бармоқ,
Демак, у ғайри илм, ёлғон ва чатоқ.

Халқда мана шундай мақол бор қари:
«Тунда қўнғир бўлар мушуклар бари».

Юсакка кўтарар инсонни меҳнат.

Гўзаллик ва қудрат бир бўлган чоғда
Нақадар улугвор кўринур одам.

Ким агар тиласа ҳақдан саховат,
Ўзи ҳам мурувват кўрсатсин албат.
Ким май ичмоқ бўлса — узумни эзсин,
Ким муъжиза кутса — эътиқод сезсин.

Меҳнатсиз келарми инжу билан зар?

Асли бизни шу кўйга солган
Дунё ўзи масхарабоздир.

Гўзаллик ва санъат ўзи
Эш бўлади аёлга.

Шоир гулга боқиб қолса,
Ҳар балолар деб кўрар.
Лекин олма ёқиб қолса,
Аввал уни еб кўрар.

Биласизми, мен қай дам
Бахтли сезарман ўзни?
Кўпчиликка ёқмасам —
Айтиб ҳақиқат сўзни!

Ҳаёт учун шавқ, лаззат
Бағишлагай назокат.

Инсон табиати мухталиф мангу,
Ҳаёт силлиқ бўлса тегди жонга.
Агар қуёшли кун берсанг инсонга,
У қору музликни қилади орзу.

Гуноҳ борми, демак, бор жазо,
Фойда бермас нола-ю ҳасрат.
Тавбаларга тоғ-тошдан фақат —
«Алқасос» деб қайтадир садо.

Умид билан кўрқувдан
Ортиқ ёв йўқ инсонга.

Ниқоблик бандалардан,
Маънисиз хандалардан
Қоч танҳолик гўшангга,
Сен лойиқсан ўшанга.
У тиниқ ойдин дунё.

Ўзинг каби мусаффо.
Унда гўзал, беғубор —
Яратурсан бир диёр.

Биров қидиради бойликни — сени,
Биров қидиради ижодни — мени.
Сени топган одам лаззат топади,
Мени топган одам заҳмат топади.

Билмас — яқин фалокат,
Мажбур қилса зарурат,
Ишин қўяр ноилож,
Қонундан зўр эҳтиёж.

Олтин, кумуш билан ёнма-ён
Қоғоз булур элда ҳукмрон.

Сенга қанча ажина керак —
Ҳозир қилай. Чақирсам басдир.
Ялмоғизу шумкампиру жин
Кўз олдингда бўлсинми бунёд?
Танишларим ҳеч бири лекин
Бўла олмас ҳуру паризод!

Мажусийлар дўзахи ўзга,
Улар юрмас мен айтган сўзга.

Тушунаман, ушламоққа чўғ
Ўзгаларнинг қўли яхшироқ.

Йўқ мен сира ором истамам.
Агарда бир нафас тўхтасам —

Тухтатган ул мени — ҳайратдир,
Ҳайрат эса зўр саодатдир.
Одат қилур истагимиз тор,
Ҳайрат қилур чексизликка ёр.

Нимаики яшабди бир бор,
Яшамоққа уринар такрор.

Ана холос! Бўлолмас ошно
Тентак билан шайтон ҳам ҳатто.

Муҳтарам зот! Агар мабодо
Унут дея аталган дарё —
Хотирангиз юлмаган бўлса...

Немисларда фақат ёлғон гап
Назокатли бўлур ҳамиша.

Ахир ҳаёт тимсоли-ку қон,
Совумоғи юракнинг — мамот.
Ёшлик эса ёниб турган жон,
Яратгувчи ҳаётдан ҳаёт.

Неки олдда — ёруғдир ҳар дам,
Зулмат ичра — неки ортдадур.

Сен билганни сенга қадар ҳам,
Билганларин билсайдинг қани.
Шовқин солмоқ сойнинг одати,
Дарё бўлгач тинади албат.
Минг кўпирсин узум шарбати,
Шароб бўлур бир кун оқибат.

Хали ёшсиз, шайтон кексадир,
Тушунарсиз кексайгач уни.

Поёнсиз эмас меҳнат,
Самари бўлгай албат.

Инсон эса ерда олий зот,
Олий тарзда бўлажак бунёд.

Не яратмиш ҳаёт мукаммал,
Қила олдик бизлар мушаккал.

Кўп яшаган кўп кўрур аён,
Унга очур асрорин олам.

Аммо дониш ҳали оламга
Берур неча дониш аҳлини.

Шундай ажиб қурилган жаҳон:
Ерга сигмас табиий инсон —
Унинг учун чексиз олам тор.
Лекин сунъий одамга даркор
Фақат берк макон.

Бир бутундир тану жон азал,
Бир-бирисиз яшолмас, аммо —
Курашурлар нечун доимо?

Бир оз қилиб тузумни янги,
Сал ўзгартиб ҳаёт тарзини —

Яна бошдан талаш қилурлар...
Озодлик деб жанг қилар булар.
Аслида-чи, минг йилдан буён
Қуллар билан курашар қуллар.

Болада ҳам, кексада ҳам ўй:
Ўзлигини этмоқ барқарор.

Гоҳ ўзимиз яратиб қўйиб –
Бўйсинамиз унга ўзимиз.

Такрор бўлажақдур бу. Кимки зўрлик, куч билан
Салтанатни олибдур, зўрлик билан тутадур,
Осонликча бермайди рақибига ҳеч қачон.
Ҳамда ўзини ўзи идора қилолмаган
Ўзгаларни доимо қилмоқ бўлур идора.

Аслида бизда ҳам уят йўқ, аммо
Ўта беҳаёдур қадимги дунё.

Кўнгил парисини излаган маҳал
Йўлдаги девлар ҳам кўркам кўринур.

Чинакам буюк киши
Камтар бўлур чинакам.

Гўзаллик не. Агар ул
Бўлса бир совуқ шиша.
Гўзалликнинг ҳамиша
Кулиб тургани маъқул.

Керак эмас мени даволаш,
Керак эмас менга бу шифо.
Дармон топиб қалбади оташ —
Сунмоғини истамам асло.

Ким интилури ғайри имконга,
Ҳамиша бор меҳрим у жонга.

Фарб учун ҳам, Шарқ учун ҳам
Бирдек мунис она ер.

Аёлларсиз нимадир дунё?
Ажинасиз нимадир шайтон?

Бир хил экан бу олам
Шимол ҳам, жануби ҳам.

Йўқ, бу ишда фақат ўзинга ишон,
Файласуф бор, қайда бор бўлса сароб.
У саробга топмоқ бўлар шарҳ, жавоб,
Уни янчиб, буни қилару хароб,
Янги бир саробни айлар намоён.
Янглиш қилмаганнинг ақли кирмайди.
Дунёга қайтадан келмоқчи бўлсанг,
Ўзинг интил, кураш, этгил ўзинг жанг,
Билки, ҳеч ким сенга ёрдам бермайди.

Тўлқин елга қулоқ тутади,
Тошга тегса — қайтиб кетади.

Ўт, вулқондан бўлди тоғ бунёд.
Сувдан келиб чиқади ҳаёт.

Ўзгаришда доим табиат,
Дема тун, кун ўзгарур фақат.
Буюк ишда тадрижийлик бор.
Дафъатанлик, онийлик — бекор.

Билки, майда нарсалар аро
Майдалашиб кетади одам.
Улуғларга ким бўлса ҳамдам
Катта ишлар қилур доимо,
Улуғ булар шунда ўзи ҳам.

Биз нимани йўқотар бўлсак,
Уни ортиқ қўмсаймиз фақат.
Қай масканни йироқдан кўрсак,
Кўзимизга кўринар жаннат.

Ундай бўлса бор бўлак имкон,
Афсонани қилурмиз таҳрир.

Панд еса-да қанчалар, аммо —
Оқил бўлмас одамзод асло.

Лек яхшилик бор-ку дунёда.
Босганида минг туман алам,
Яхшиликнинг бир мисқоли ҳам
Аламлардан бўлгай зиёда.

Инсонлик йўли йироқ.

Ёмон эмас одам бўлиш ҳам,
Агар одам бўлса чинакам.

Шифқат, роҳат бўлса ёр —
Некбахтликдур икки бор.

Сувдан пайдо бўлур тирик жон!
Сув ҳаётнинг ижодкоридир
Ва боиси пойидоридур.

Сув — тириклик, жоннинг йўлдоши,
Уммондадур ҳаётнинг боши.

Гўзаллик билан номус сира бўлмас ёнма-ён,
Доимо бир-биридан айру тушар йўллари...
Номус доимо гамгин,
Гўзаллик эса зафар шавқи ила мастона.

Гўзал ёнида хунук бадтар хунук кўринар,
Оқил ёнида аҳмоқ бўлар яна аҳмоқроқ.

Ким агар узоқ йиллар саодатга ёр бўлса,
Унга ўтган йиллари бир туш бўлиб кўринар.

Лекин қисмат дастидан ҳеч кимсага йўқ омон,
Буни барча билади, лекин барча тан бермас.

Дониш ёр бўлса доим чора топилур албат.

Ҳусн шундай мулкдирким, йўқдир унинг тақсими!
Унга молик бўлса ким, ўзга бир кимса билан
Баҳам кўргандан кўра, уни йўқ қилур тамом.

Кимнинг истаги мўл, кимнинг бахти бор,
Излар ўзга ҳамдам кимки бахтиёр.
На ўтмиш, на эрта тилакдур бизга,
Бахтиёр шу нафас керакдур бизга.

Не наф, муҳаббатдан куп қилма-ю арз,
Бир дам бўлсин – яша. Яшамоқ – бу фарз.

Гузал элчи хунук хабар келтирса,
Ўзи ҳам сўзидек хунук кўринур.

Давр сизни англамас,
Ўзга талаб этади.
Фақат дилдан чиққан сас
Дилга бориб этади.

Майли қуёш сўнса ҳам,
Дилимизда бўлсин нур.
Бу оламда нима кам,
Нурли дилдан топилур.

Икки юракни фаррух
Айлар аввал муҳаббат.
Лекин бирикса уч руҳ –
Саодат шу, муҳаққақ.

Аёлни дема ожиз,
Бермас зулмга бардош.

Яшайберинг жим
Сокин маконда.
Менинг хаёлим
Кураш, суронда.

Ким шонли бурчин
Билиб ҳар замон,
Она юрт учун
Фидо қилса жон,
Ким элга яраб,
Жангга қилса жаҳд,
Уники шараф,
Уникидир бахт.

Кўрқув билмаган кўкрак
Истеҳкомдан маҳкамроқ!
Мард жанг қилиб эрк олар,
Эрк йўлида тукар қон.

Далли девона эдинг,
Ўзни отдинг офатга.
Дилинг бегона эди
Қонун ила одатга.

Шоирларга бу зўр топилдиқ,
Қарзга берай вали либосин.
То энгилда узун ёпинчиқ
Қобилият ўрнини боссин.

Кимки ўз номига эга бўлмаса,
Кимки интилмаса юксаклик томон,
Демак унсурларга қўшилур...

Билинг, фақат қилган иш, жасоратмас,
Садоқат ҳам бизга бағишлагай ном.

Қашшоқ тўйса, бут бўлса ночор —
Кўпаяди албат исёнкор.

Мадҳ этурлар шоирлар сени,
Авлодларга кўрсатиб ўрнак.
Қуйлаб бирнинг тентак ишини —
Улар кўпни қилурлар тентак.

Зулм — озод руҳ учун даҳшат.

Ҳокимларга ярашур шиддат
Ва буюрмоқ мингга, туманга...
Лекин сафо, айшу фароғат
Олиб тушар уни тубанга.

Шундай қилиб яшамоқ сўзи —
Жон сақламоқ бўлди оқибат.

Кимки яшар, ҳаётда бордир,
Уни эсиз демак бекордир.

Аммо хавфу хатар ониди
Содиклик жўш уриб қонида,
Дўстинг бўлса ёнингда пайдо —
Бундай бахтга сўз йўқдир асло.

Ким ўз қадру қимматин билур,
Шонин ўзи ҳимоя қилур.

Тан яшайдур фақат бош билан,
Бош уйқуга кетса ухлар тан.

Дунёда йўқ ортиқроқ бало
Адоватдан кўра ўзаро.

Шарт шу: бўлинмасин яхлит мулк, давлат.
Шу туфайли қонун – ворисул ваҳдат.
Мамлакат бутунлик, бирлик била зўр.

Табиатга ошно бўлсаму фақат,
Инсон бўлиб ерда қилсайдим меҳнат.

Заминда маҳкам тур, касб айла камол,
Фалақдан мангулик излама асло...
Интилишда – шодлик, ғам, умид, армон,
Бирор сониядан топма қаноат.

Одамлар бўлади туғилишдан кўр,
Сен ўлим олдидан кўздан қолурсан.

Узоқ ҳаёт йўлин ўтдиму босиб,
Олам ҳикматини айладим якун:
Ким – эрк, ҳаёт деб жанг қилолса ҳар кун –
Эрку ҳаёт учун ўша муносиб.

Яратмоқ, яъни, бор қилмоқдан мақсад –
Аслида, қайтадан йўқ қилмоқ фақат.
Интиҳо деймизу қани ибтидо?
У асли бормиди бўлмайин пайдо?

Қонли имзо била шартнома тайёр,
Бергум жон танни тарк айлаган они.

Бугун ўликка ҳам ишониш қийин,
Тирилиб, туриб ҳам кетиши мумкин.

Жаҳаннам комлари кўпдир, албатта,
Ютурлар амали, номига қараб.

Эй руҳ, нимаким
Сенга бегона —
Унга бўлмагин
Сира ҳамхона.
Сени фалакка
Кўтарур фақат
Гузалик якка,
Ёлғиз муҳаббат!

Шайтон насабимга шон олиб келдим,
Ҳирс билан олишиб мен ғолиб келдим.

Гўдакларга кулгу эмасми, ҳайҳот,
Қари шайтон бўлса банди муҳаббат.
Ўзинг жини сенга нима жин теккан?
Сени илинтирди охир бу қармоқ.
Аҳмоқлик шу қадар зўр қудрат экан,
Оқибат қилди у мени ҳам аҳмоқ!

Озод бўлди ул макруҳ
Домидан бу юксак руҳ.
«Кимга интилмоқ ёрдур,
Ҳақ ўзи мададкордур».
Кимга ёрдур муҳаббат,
Ҳақ олдида иззатда.
Уни малаклар албат
Қарши олур жаннатда.

Барини яратгувчи,
Сақлагувчи меҳрдур.

Шайтонда ҳам ул эзгу
Ҳис бир нафас уйгонди.
Дузах аро ёнмай у
Севги ўтида ёнди.
Иблисларнинг раҳбари,
Бор инсу жинс сарвари
Дош беролмай қолибдир,
Кувнанг! Меҳр — голибдир.

Аёл кўнгли юмшоқдир,
Борми унга ҳимоя?
Атроф тўла алдоқдир,
Тортгувчи бениҳоя.
Қизлар йўли тойғоқдир,
Йиқилмайин бўлурми?
Севги иши чатоқдир,
Йўлиқмайин бўлурми?
Ишқ аталган оташдан
Оташ борми зиёда?
Ширин сўз, ўт қарашдан
Омон борми дунёда?

Ўткинчи дунё
Бир тимсол фақат.
Бу ерда танҳо
Ҳосилдур мақсад.
Бунда — ҳақиқат!
Бизни ҳар замон
Мангу назокат
Тортар ул томон.

«Ёш Вертернинг изтироблари» асаридан*

Жамиятда кўзга кўринган мавқени эгаллаган кишилар, гўё обрўдан айрилиб қолишдан чўчигандек, оддий фуқародан ўзларини четга тортадилар; яна шундай беқарорлар ва ичиқора такасалтанглар ҳам топиладики, улар ўзларини гўё оддий халққа илтифот кўрсатгандек тутадилару, бу билан ўз калондимоғликларини янада кўпроқ намоиш қиладилар.

Фуқаро олдида обрўсизланишдан кўрқиб, ўзини четга тортишни маъқул кўрганлар рақибидан мағлубиятга учрашдан хавфсираб пусиб ётган кўрқоқдан афзал эмаслар.

Баъзилар инсон ҳаётини тушга қийслайди, менда ҳам шу туйғу ҳукмрон. Инсондаги барча қобилиятларнинг ҳар томондан чеклаб қўйилганини кузатганимда, унинг барча интилишлари турмуш эҳтиёжларини қондиришга қаратилганини, бу эса аянчли ҳаётимизни тагин ҳам узайтиришдан ўзга нарса эмаслигини кўрганимда ва ниҳоят, бошқа илмий масалалардаги хотиржамлик, ўзлари қамалиб олган уйларнинг деворларини турли-туман расмлар ҳамда ранг-баранг шакллар билан безаган хаёлпарастларнинг ғариб итоатгўйлигидан ўзга нарса эмаслигини сезганимда... булар мени тилсиз қилиб қўяди.

Болаларнинг ҳамиша ниманидир хоҳлаб туришлари сабабини уларнинг ўзлари ҳам билмасликлари ҳақида барча билимдон хусусий ва мактаб муаллимлари бир хил фикр-

* Иоганн Вольфганг Гёте. Ёш Вертернинг изтироблари. Роман. – Т.: «Янги аср авлоди», 2006. Таржимон Янглиш Эгамова.

да, аммо катталарнинг ҳам худди болалардек ер юзида судралиб юришларига, улар ҳам қаёқдан келиб, қаёққа кетаётганларини билмасликларига, аниқ бир мақсадни кўзламай ҳаракат қилишларига ҳамда уларни ширин кулчалар, пироглар ва хипчинлар билан йўлга солиш мумкинлигига ҳеч ким ишонишни истамайди, бироқ менинг назаримда бу ҳол аини шундайдир.

Ўзларининг арзимас ишларига ва ҳатто интилишларига дабдабали ном бериб, буни инсон зотининг фаровонлиги ва саломатлиги йўлидаги улкан ишлар, деб ҳисобловчиларга ҳам яшаш жуда осон...

Бахтсиз кишининг турмуш машаққатларидан эзилиб, чидам билан ўз йўлида давом этишини ҳамда қуёш нурини ҳеч бўлмаса бир дақиқагина кўпроқ кўришга ҳаммининг бирдек ташна эканлигини англаб етган кишигина зорланмайди, ўз ҳаётини ўзи яратади ва инсон бўлганлигидан ўзини бахтиёр деб билади. Ҳамда, бу қанчалик мушкул бўлмасин, озодлик ҳақидаги ширин туйғуларини, истаган пайтида бу зулматдан қутулиб кетиш орзусини ўз қалбида мудом ардоқлайди.

Ижтимоий тузумни қанчалик мақтаб гапирсалар, ундаги қонун-қоидалар борасида ҳам шу нарсани айтиш мумкин: жамият қонунлари асосида шаклланган одам қандайдир бемаънилик ва бузуқликка йўл қўймайди, худди шунингдек, маълум қоидалар асосида тўқчиликда тарбия топган кишидан ҳам ашаддий жиноятчи чиқмайди. Менга истаганча уқтираверсинлару, бироқ қатъий қонун-қоидалар табиатни ҳис этиб, уни ҳаққоний тасвирлаш қобилиятини сўндиради!

Мени шундай ёзувчи мафтун қиладики, токи унинг асарларида мен ўз дунёимни ва атрофимда кечаётганга

Ўхшаш воқеаларни кўра олай, ҳикоялари мени ўз уйимдаги ҳаётимдек тулқинлантирсин ва ҳаяжонга солсин, бу ҳаёт жаннатмисол бўлмаса-да, ҳар қалай мен учун бениҳоя ҳузур-ҳаловат манбаидир.

Инсонда дунёни кезиш, янги кашфиётлар қилиш ва кенг бушлиқлар оғушига интилиш истаги нақадар кучли-я!

Бизда ўз-ўзимизни ихтиёрий чегаралашга бўлган ички қаноат ҳисси яшайдикки, бизни ўраб олган нарсаларнинг одатдагича тинч яшайверишини афзал кўрамыз.

Юрагимизни энг буюк, энг тотли ҳислар лаззатига қондиришга қанчалик ташнамыз-а! Биз истиқболга интилиб кўзланган мақсадга етай деганимизда-чи, ҳайҳот, ҳаммаси тагин эски ҳолига қайтади, биз яна ўша ожизлигимиз, чегараланганлигимизча қолаверамиз, қалбларимиз эса кўз илғамас бир роҳатни кўмсайди.

Агар ўзингиз болага айланмасангиз, унинг қалбига йўл тополмайсиз!

Агар одамларнинг бир-бирларини руҳан эзишларини, айниқса, ёшлар ҳаётларининг гуллаган даврида ҳар қандай ҳурсандчиликдан баҳраманд бўлиш ўрнига, арзимас гаплар учун қисқагина қувончли дамларини йўққа чиқаришларини ва ўтган ишни қайтариб бўлмаслигини анча кеч тушуниб қолишларини кўрсам, беҳад эзилиб кетаман.

Ширин хаёллар қанотида парвоз қилдириб, бизга олий бахт ато этувчи Тангри биз билан қандай муомалада бўлса, биз ҳам болалар билан шундай муомалада бўлишимиз лозим.

Бу дунёда ҳамма нарса беҳуда натижага олиб келади; кимки виждонан ва ўз истаги билан эмас, балки бошқаларга ёқиш мақсадидагина пул, обрў ёки яна бошқа бирор нарса учун меҳнат қилса, у – тентақдир.

Киши ўз бахтини ўзи яратади, деган гап нақадар тўғри-я!

Ўғирлик, албатта, иллат ҳисобланади. Ўзини ва оиласини очликдан қирилиш хавфидан қутқазиб мақсадида ўғирлик қилишга мажбур бўлган одам ачинишга лойиқми ёки жазогами?

Ҳаққоний қаҳри келиб ўз бевафо хотинини ва унинг ярамас хушторини қурбон қилган эркакка ёки бўлмаса, эҳтиросли лаҳзаларда муҳаббатнинг бир минутлик лаззатига ғарқ бўлиб, ўзини йўқотган қизга ким ҳам тош отади? Ҳатто биздаги ҳуқуқшунослар, совуққон расмиятчилар ҳам бундай ҳолларда бир оз бўшашадилар, жазолашга шошилмайдилар.

Ҳамма буюк кишилар бирорта улкан, хаёлга келмаган ишни амалга оширишса, ҳамиша уларни маст ёки жиннига чиқаришларига аллақачон имоним комил бўлган.

Ўз-ўзига қасд қилиш ростдан ҳам кучсизлик-ку, турмуш азобларини енгилдан кўра, тинчгина ўлиб қўя қолиш осон-да, ахир!

Мустабид ҳокимнинг бениҳоя зулмидан эзилган халқ ниҳоят кўзгалса ва зулм занжирини узиб ташласа, сен буни ҳам кучсизлик, дейсанми?

Одамдаги тоқатнинг ҳам чегараси бор. Инсон қувончи ҳам, дарду аламни ҳам маълум бир чегарагача кутара олади, ўша чегарадан ўтдими, бас, у сўзсиз ҳалок бўлади. Демак, бу ерда гап унинг кучли ёки кучсизлиги ҳақида эмас, балки у одам ўз азоблари меъёрига — у маънавийими ёки жисмонийми, барибир — бардош бера олиши ҳақида борапти.

Қаттиқ безгақдан ҳалок бўлган кишини кўрқоқ дейиш қанчалик ақлга сиғмаса, ўз-ўзини ўлдирган одамни ҳам кўрқоққа чиқариш номаъқулдир.

Киши бир-бирига қарама-қарши кучлар тўсиғидан қутулишга йўл тополмайди ва ҳалокатга учрайди.

Инсон ҳаминиша инсондир. Одамдаги қизиққонлик шиддатли тус олган пайтда у эга бўлган заррача ақлнинг деярли аҳамияти қолмайди ва у инсонликка хос чегарадан чиқиб кетади.

Бу дунёда камдан-кам кишилар бир-бирларини тушундилар.

Шу нарса аниқки, дунёда муҳаббатгина кишини азиз қилади.

Кишилар илк таассуротга кўпроқ берилдилар ва ҳар қандай ҳақиқатдан узоқ нарсаларга ҳам ишонавердилар, у мияга чуқур ўрнашади; бу билан ҳисоблашмайдиган одам хато қилади.

Нега шунақайкин-а, кишига бахт келтирувчи нарса унинг азобларига ҳам йўл очиб беради?

Фикр доиранг шу қадар тор бўлганлиги учун ҳам ҳамма нарсага шундай тор назарда қарайсан!

Бирор дақиқа йўқки, сени, сенинг яқинларингни емирмасин, бирор дақиқа йўқки, ўз ихтиёрингдан ташқари бўлса-да, бузғунчи бўлмасанг: кичик бир сайр ҳам минглаб кумурсқаларнинг ҳаётини қуритади, биргина қадам ташлашинг шўрлик чумолиларнинг машаққат билан қурган уяларини вайронага айлантириб, бутун бир кичкина дунёни ер билан яксон қилади.

Ўз-ўзимиздан жудо бўлдикми, демак, биз учун ҳамма нарса йўққа чиқади.

Аҳволимни ўзгартиришга бўлган мендаги интилиш ҳамиша менга эргашиб юрадиган оғир бир ички нотинчликдир, балки?

Ҳаёт гуллари фақат хаёлдангина иборат! Уларнинг қанчаси из қолдирмасдан йўқолиб кетади! Фақат озгина қисми ҳосил беради ва бу ҳосилнинг ҳам жуда ози етилади!

Бепарвороқ бўлсанг, ҳамма нарса енгил кўчади!

Ғаму шодлик ҳам биз муносабатда бўладиган нарсаларга боғлиқ, бунда энг хавфлиси ёлғизликдир.

Поэзиянинг хаёлий образларидан озиқ олган, табиатан юксакликка интилувчи бизнинг тасаввуримизда шундай кишилар қиёфаси яратилганки, улар биздан гўё юқори гуради, ўзимиздан бошқа ҳамма нарса бизга жозибалироқ гуюлади ва ҳар қандай бошқа одамни ўзимиздан кўра етуқроқ деб ўйлаймиз. Бу мутлақо табиийдир.

Ўзимизда кўп хислатлар етишмаётганини ҳар қадамда ҳис этамиз, уларни ўзга кишиларда кўрамыз, ўзимизда мавжуд фазилатларни ҳам унга ёпиштириб, яна бунинг устига уни руҳан тинч, беғам, деб ўйлаймиз. Шундай қилиб, биз хаёлан яратган бахтли инсон тайёр.

Гоҳида биз иккиланиб, қудратимизга ишониб-ишонмай зўрға олдинга силжисак ҳам, бор кучини ишга солиб, жадал ҳаракат қилганлардан кўра, йиқилиб-чалишиб бўлсада, илгарироқ кетганимизни сезамиз, шунда бошқаларга етиб, ҳатто ўзиб кетиб, ўзингга бўлган ҳақиқий ишончни ҳис этасан киши.

Рост гап, сенга ўз бағрини очган буюк қалбнинг иссиқ меҳрини туйишдан ҳам ортиқроқ шодлик дунёда бўлмаса керак.

Ўз билимини кенгайтириб, уни умум манфаатига бағишлашга ва кундалик ҳаётга шу даражада фаол иштирок этиш бахтига муяссар бўлган кишиларни камдан-кам учратганман.

Худо ҳаққи, тубан бир ҳолда ўзини шарманда қилишдан тортинмайдиган кишиларга ҳеч тушуна олмайман.

Расмиятчиликка муккасидан кетган, йиллар давомида бошқалардан бир поғона юқори кўтарилишдан ўзга ўй-фикри ва интилишлари бўлмаган одамларни ким деб ҳисоблаш мумкин-а?!

Мавқенинг мутлақо аҳамияти йўқлигини, юқори мавқени эгаллаган киши камдан-кам асосий ролни ўйнай олишини бу аҳмоқлар нега тушунмайдилар-а?

Маънавий сокинлик ва ўз-ўзидан қониқиш зап ажойиб нарса-да! Бу бойлик қанчалик қимматбаҳо ва гўзал бўлгани билан бу қадар мўрт бўлмаганида эди!

Умр ўтказиш учун инсонга озгина, қабр учун эса, ундан ҳам озроқ ер парчаси кифоя.

Хаёл — худонинг буюк марҳамати!

Дунёдаги ноёб нарсаларни қадрлашга фаҳму фаросати етмайдиган одамлар ҳам борлигини кўрсанг, тепа сочинг тикка бўлади кишининг.

Оҳ, одам бу қадар ўткинчи, ҳатто ўзи ўйнаб-ўсган, ўз ҳаётидан ҳақиқий из қолдирган жойда ҳам, ўз яқинларининг қалбида ҳам унинг хотираси жуда тез ўчиб, йўқ бўлиб кетиши мумкин!

Кишилар бир-бирларига ниҳоятда оз нарса бағишлай олишларини ҳис этсам, кўксимни чок этиб, бошимни эзгилаб ташлагим келади.

Менинг динни қадрлашимни биласан; унинг руҳан эзилганлар учун таянч, умидсизланганлар учун тасалли манбаи эканлигини тушунасан.

Бошга тушганга чидаш, ҳаёт жомини тубигача симириш – инсон қисмати мана шу бўлмай, нима?

Донишманд кишилар хусусида гап кетганда, улардаги ҳар бир ҳаракатнинг туб сабабини очиб бериш қанчалик қийинлигини ҳам эслатиб ўтамиз.

«*Ғарбу Шарқ девони*»дан*

Эътиқодда чексиз маъно
Қисқа сухан — фикри доно —
Гавҳардан ҳам қиммат мудом,
Муқаддасдир зеро Калом.

Ишқни ким дер яшириб бўлар,
Кўзлар уни билдириб қўяр.

Гузаликка ёв қабоҳат,
Қабоҳатдир душманимиз.

Қариликда не ғам,
Яшагил қувноқ.
Севасан, бўлса ҳам
Сочларингда оқ.

Қиз билан суҳбат маҳал
Камтарлик даркор,
Агар бўлсангиз дағал
Қиз сиздан безор.

Менга мангулик сирин
Очган донишманд,

* Иоганн Вольфганг Гёте. «Мағрибу Машриқ девони»дан // «Шарқ юлдузи», 1985. №1. «Ғарбу Шарқ девони» // Жаҳон адабиёти, 1999, №7–8. Немисчадан Садриддин Салимов таржималари. Қаранг: Йоҳан Вольфганг Гёте. Ғарбу Шарқ девони. Олмон тилидан С. С. Бухорий таржимаси. // Кириш сўзи А. Саидовники. —Т.: Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон миллий кутубхонаси нашриёти. 2010. 164 б.

Доим бұл камтар, деб
Берган эди панд.

Қонун бурчдир, қонун умиддир.

Агар чалғиб шоир ботса гуноҳға,
Ўзи жавоб беражақдир Аллоҳға.

Муродим май ичиб, сен бирла баҳсдур,
Сенингдек севсаму сўнг майли ўлсам.
Аё, мутриб! Қўшиқ айт, сўзда жондур,
Ғазал кўҳна ва лекин навқирондур.

Шеър гўзал янги вазн, қофия билан
Иқтидор эгаси билади, аммо —
Қуруқ ниқоб дарҳол йиртилар экан,
Вазнда жону қон йўқ эрур асло.

Барча ғамдан бўлгунг озод
Лаъли лабини қуриб,
Сўнг кишанбанд бўлиб, ҳайҳот,
Қолажақсан термулиб.

Сен насиҳат этдинг ҳар дам
Хоҳи вазир, хоҳи шоҳ,
То дунёда билиб қадам
Қўйсин, бўлмасин гумроҳ.

Ҳа, муҳаббат риёзатдур
Гумроҳ наздида роҳатдур,
Ундан на зар, на зўр етгай,
Ошиқни девона этгай.

Бўлмоқ керак хушёр ҳар вақт,
Купдир маъшуқ кулфати,
Ўзинг, дилбар, офати жон,
Узугинг жон роҳати.

Гапларинг рост, иқрорман, бироқ
Ишқ дардига бормиди даво.
Биляпсанми, сўнаётган шам
Уни этар қанчалик равшан?
Мен ҳам шундай бўламан адо.

Керак эмас зар-зевар,
Олтиндан бахт қимматдир.

Ўтган ўтди, эй беҳабар,
Англа, дам ғаниматдир!

Сўнг уйласам покиза
Яшашда маъно,
Ўгриликдан қашшоқлик
Доимо аъло.

Бирлаштириб дарду қувончни аммо
Яшай олган бахтли эрур доимо.

Аёлларга бўлгин мушфиқ, меҳрибон!
Эгри қовурғадан аёлни бино –
Айламиш, ани рост этмасдан Худо.
Уни эгмоқ бўлсанг, синадур осон.
Агар тегилмасанг, бўлар эгрироқ,
Эй ҳазрати Одам, бизга бу сабоқ!

Аёлларга бұлгин мушфиқ, меҳрибон,
Қовурғага шикаст берма ҳеч қачон.

Дунё, сен мунчалар безбет ва ёвуз!
Едириб, ўстириб, сўнг оласан жон.
Лекин ким Аллоҳнинг меҳрин қозонса,
Едиргай, ўстиргай ҳам асрар мудом.

Ойинада аён: гўзалман беҳад!
«Қаритади, — дединг, — сени ҳам қисмат».
Фақат Тангри эрур абадий, эй ёр.
Абадий ёшдирман сен севган фурсат.

Собиқ янги супургини
Сира ҳурмат қилмайди.
Янгиси-чи, собигини
Назарига илмайди.

Ярим одам — ақли калтадир,
Доноларни эзади доим.

Озод этмоқ шартдир мажнунни,
Инсофни-да юракка жойланг.

Пасткашлардан шикоят
Айлама бекор,
Разил кучлидир ғоят,
Арзинг этмас кор.

Дунёдан сен таъма этма,
Гарчи орзу бепоён.
Дунё ўтар, орқа-ўнгга
Қаролмай қолар инсон.

Ўқисалар агар Қуръондан оят
Атардилар шу он сура номини.
Ҳар мусулмон эҳтиром этиб гоят
Пок тутарди доимо имконини.

Халоскор сен ўзинг, муқаддас Қуръон!

Ўздан кетма,
Кеча олган неъматингни
Ҳозирги кун ё тунингдан
Талаб этма.

Тақдир имтиҳон этса, гунг бўл, одамзот,
Фойда бермас айламак минг доду фарёд.

Гар аламзада юрак
Ноумид бўлса, бешак —
Даволай олар кам-кам
Дуст сўзи мисли малҳам.

Яшай олгай ҳар жойда, ҳар вақтда саз —
Кимки ростгуй, оқилу муросаз!

Ёшлар эски сўзни такрорлаб,
Янги сўз деб уйлар ҳар қачон.

Вақтингни айлама сарф
Беҳуда баҳсга, ўртоқ.

Нодон-ла жанжаллашса
Доно ҳам бўлар аҳмоқ.

Тун зулмат бандида, нур-чи — Худодан,
Булсайдик баҳраманд биз ҳам зиёдан.

Офат йўқ жим турган маҳали,
Тилидандир ҳар ким ажали.

Ўз дардини мисли табиб
Билса бемор, булар ноумид.

Нодон ҳар ҳодисани ўзича шарҳлашга шай,
Ҳар ҳодиса сабабини билгум, деган авом-да!

Аллоҳга итоатдур Ислом деган сўз асли,
Исломда яшаб ҳамма, ўлажакмиз Исломда.

Дунёга келган маҳал
Уй қурдик. Биз ўтган дам
Ўзгаси қурар илдам,
Уй-чи, ҳамон нотугал.

Кичик уйга, аё дўст,
Айла қаноат.
Каттасини кўрмоққа
Етмайди фурсат.

Инсоннинг эшаги ҳатто
Маккага борса ҳамки,
Ўзгарди дейиш хато —
Ўзгармас асло ҳанги.

Қизиқ экан дунёда, фақат
Хатога эришса Ҳақиқат.

Хақиқатхон гузал мисли гул,
Бу ишлари валекин маъқул,
Жаноб Хато эргашган фурсат —
Хақиқатхон айлайди нафрат.

Тушимда осмон ойга
Ўз бағрин очар эди,
Кўз очганимда эса
Қуёш нур сочар эди.

Тухфа этмоқ, олмоқ асли — Бахт,
Хузур етгай севгидан ҳар дам.

Бир-бирига талпинса, севса,
Жаннат шудур ошиққа, эркам.

Бенаво гадоман демагин зинҳор,
Ишқи бор юраклар навосиз бўлмас.

Бағримда сен бугун тополдинг қарор,
Давлату бахт шудир, бошқаси абас.

Ажаб, булбул куйлайди нени?
Атиргулда қайдан ҳиду ранг?

Рухим танни этади тарк
Сўнгги бўсанг билан, ёр.

Умр деган ўтар, не ғам,
Ўтма ўзинг бенаво.
Нени қўлдан бой берсанг ҳам,
Ўзни бой берма аммо.

Қанча чуқур бўлса, шу қадар
Чашма суви тиниқ бўлади.
Дилдаги ҳис — туйғу ҳар сафар
Фаройиб бир қўшиқ бўлади.

Омонат бу дунёда ҳар ким
Недир билан овунар ҳар дам.
Менга овунч — ёниқ кўзларинг,
Ҳамда дилинг гупури, санам.

Ўхшатса гар — этади жаранг —
Шоир ўзни шоҳ, ё қуёшга.
Лекин тунда унинг ҳоли танг —
Мунгли хаёл ўрмалар бошга.

Гулчамбардай сени безайди
Олтин ҳарф-ла битилган калом.

Ўзгаларга куйлагин қўшиқ,
Ножоиздир бермогим ўгит:
Соқий билан бўлганда лекин
Қўшиқ эмас, яхшидур сукут.

Камтарликни ўзинга этсанг пеша,
Илоҳ сенга ҳамроҳ бўлгай ҳамиша.

Сахий одам жойи бўш қолгай мутлоқ.

Барча инсон — кичик ё катта
Йигиради тун-кун албатта,
Ўз оламин ўргимчак мисол
Ва ўлтиргай у ерда хушқол.

Қайда еру сув эмас ифлос,
Куёш нури унда беқиёс.

Қайда меҳнат шараф бўлса, бас,
Унда ҳаёт боқий, муқаддас.

Жаннатдан сўзласа содиқ мусулмон,
Жаннатда кезгандай тасвирлар, бешак —
Ишонар не ваъда айлаган Қуръон,
Бу эса мустаҳкам иймондан дарак.

Бағримни тўлдириб, дилимга ором
Бахш айлаб турибди самовий лаззат.
Қўлимда кавсарнинг суви тўла жом,
Рупарамда эса абадий жаннат.

Ҳар дақиқа мени қийнайди хаёл:
Наҳот бир кун тугаб қолади висол?

Бу ҳадисга Бўри риоя
Айлайди эрта-ю кеч:
«Бадавлатдан қўй олгин,
Камбағалга тегма ҳеч».

Шиддат билан кезсам ҳамки
Чексизликда йўқ худуд.

МУНДАРИЖА

Гёте ҳикматлари — заковат хазинаси	3
Гёте ҳикматлари	8
Гёте ҳаётидан ҳангомалар	56
«Фауст» асаридан	58
«Ёш Вертернинг изтироблари» асаридан	93
«Фарбу Шарқ девони»дан	102